

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

**IDENTITEETTIORIENTOITUNEEN
TAVOITTEENASETTELUN
TOIMINTAMALLI PIENRYHMÄKOTI
HAVUMÄESSÄ**

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Kuntoutuksen koulutusohjelma
YAMK
Opinnäytetyö
Toukokuu 2015
Niina Aalto

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala YAMK
Kuntoutuksen koulutusohjelma

AALTO, NIINA:

Identiteettiorientoituneen
tavoitteenasettelun toimintamalli
Pienryhmäkoti Havumäessä

Ylemmän ammattikorkeakoulun kuntoutuksen opinnäytetyö, 74 sivua, 10
liitesivua

Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

Tämän kehittämishankkeen aiheena oli identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun toimintamallin kehittäminen Pienryhmäkoti Havumäessä. Kehittämishankkeen tavoitteena oli laatia kasvatussuunnitelmia Havumäen pienryhmäkotiin sijoitetuille lapsille. Kasvatussuunnitelmissa hyödynnettiin identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun ja Gas -menetelmän (Goal Attainment Scaling) yhdistävää toimintatapaa. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kehittää toimintatapaa kasvatussuunnitelmien tekemisessä ja saada lapset huomioiduksi aiempaa yksilöllisemmin ja asiakaslähtöisemmin.

Kehittämishanke toteutettiin toimintatutkimuksena, jonka suunnitteluvaiheessa työnantaja, johtoryhmä ja Havumäen henkilökunta keskustelivat kasvatussuunnittelutyöskentelyn kehittämisestä. Työskentelyvaiheessa omaohjaajat työskentelivät lasten kanssa käyttäen identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun -mallin kuusi vaiheista ohjelmaa. Työskentelyn lopuksi lasten kanssa tehtiin Gas -menetelmän mukainen tavoitteenasettelu. Kahden menetelmän yhdistämistä ja toimintamallin sopivuutta Pienryhmäkoti Havumäkeen arvioitiin henkilökunnan muistiinpanojen ja havaintojen sekä fokusryhmän -materiaalien pohjalta. Aineiston analyysi tehtiin sisällönanalyysin tapaa soveltaen. Kaikille kehittämishankkeeseen osallistuneille lapsille tehtiin kasvatussuunnitelma.

Asiasanat: tavoitteenasettelu, lapsilähtöisyys, toimintamalli,
identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu, Gas -menetelmä.

Lahti University of Applied Sciences
Master's Degree in Social and Health Care
Degree Programme in Rehabilitation

AALTO, NIINA:

Creating the approach of identity oriented
goal training in Havumäki

Master's Thesis in Rehabilitation, 74 pages, 10 pages of appendices

Spring 2015

ABSTRACT

The subject of this thesis was creating the approach of identity oriented goal training in group home Havumäki. The purpose of this project was to develop and draw up the education plans for children in the group home Havumäki. The education plans utilized identity oriented goal training layout and the GAS (Goal Attainment Scaling) method combining activity. The aim of the development was to develop approach for making education plans and getting the children looked after in a more individual and customer-oriented way.

This thesis was carried out as an action research. In the planning phase the employer, the management team and Havumäki's staff discussed the need to make and develop the education plans. In the working phase they worked with children by using the identity oriented goal training -approach using six step programs. Finally a target setting was made with the Gas in the last stage of the working phase. The estimation of combining the activities of the two methods and their suitability for group home Havumäki was based on the notes and observations of employers and the materials of the focus group. The material was analyzed with a content analysis. An education plan was made to all children who participated in this development project.

Key words: Goal setting, child-oriented, approach, identity oriented goal training, Goal Attainment Scaling.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Lastensuojelun sijaishuolto	3
2.2	Kohdeorganisaatio	5
2.3	Lapsen osallisuuden tärkeys ja kehittämishankkeen merkitys	7
2.4	Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus	8
3	KEHITTÄMISHANKKEEN KESKEISET KÄSITTEET JA TIETOPERUSTA	9
3.1	Lapsilähtöinen kuntoutus	9
3.2	Kasvatussuunnittelu sijaishuollossa	13
3.3	Identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu	16
3.4	Gas -menetelmä	20
4	KEHITTÄMISHANKE TOIMINTATUTKIMUKSENA	26
4.1	Toimintatutkimus kehittämishankkeessa	26
4.2	Kehittämishankkeen prosessin vaiheet	27
4.3	Kehittämishankkeen menetelmälliset valinnat	29
5	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	33
5.1	Kehittämishankkeen suunnittelu ja valmistelu	33
5.2	Omaohjaajatunnit ja osallistava havainnointi	34
5.3	Gas -tavoitteiden asettaminen	35
5.4	Kasvatussuunnitelman kirjaaminen	36
5.5	Fokusryhmätyöskentely	38
5.6	Aineiston käsittely	38
6	FOKUSRYHMÄN JA HAVAINNOINNIN TULOKSET	42
6.1	Kokemuksia kasvatussuunnittelusta	42
6.2	Lasten osallisuus kasvatussuunnitelmien tekemisessä	44
6.3	Millaisia kasvatussuunnitelmien tulisi olla	44
6.4	Kasvatussuunnitelmien arviointi	45
6.5	Miten identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu sopii Pienryhmäkoti Havumäen käyttöön?	46
6.6	Huomiot identiteettiorientoituneesta tavoitteenasettelusta	46
7	KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET	49

8	JOHTOPÄÄTÖKSET	51
9	POHDINTA	56
9.1	Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun ja Gas - menetelmän sopivuuden arviointi Pienryhmäkoti Havumäen käyttöön	56
9.2	Kehittämishankkeen toteutuksen arviointi	60
9.3	Eettisyyden ja luotettavuuden arviointia	62
9.4	Kehittämishankkeen hyödyntäminen ja jatkokehittämissuhteet	67
	LÄHTEET	69
	LIITTEET	75

1 JOHDANTO

ILO (International Labour Organization), UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) ja WHO (World Health Organization) korostavat, että kuntoutuspalveluja ei tule toteuttaa ilman kuntoutujan omaa osallistumista kuntoutuksen suunnitteluun. Kuntoutus on prosessimaista, jossa kuntoutajat ja heidän asianajajinaan toimivat henkilöt tekevät päätöksiä siitä, millaisia palveluita he haluavat käyttää osallistumismahdolluuksiensa parantamiseksi. Ammattilaisten tehtävänä on antaa kuntoutujille ja heidän asianajajilleen riittävästi tietoa kuntoutuspalveluista, jotta he voivat tehdä ratkaisunsa oikean tiedon perusteella. (Järvikoski 2013, 22.)

Suomessa vuonna 1991 voimaan tullut laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä (497/2003) antaa perustan asiakkaan asemalle ja osallisuudelle kuntoutuksessa. Siinä edellytetään muun muassa kuntoutussuunnitelman laatimista yhdessä asiakkaan kanssa. (Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä 497/2003.) Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) turvaa asiakkaan osallisuuteen ja itsemääräämiseen liittyvät vähimmäisoikeudet sosiaalihuollossa. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava hoito-, palvelu- tai kuntoutussuunnitelma yhteisymmärryksessä asiakkaan tai hänen edustajansa kanssa. Asiakkaan toivomukset ja mielipide on otettava huomioon ja hänen itsemääräämisoikeuttaan kunnioitettava. Asiakkaalle on myös annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

Lastensuojelun asiakkaalle on tehtävä asiakassuunnitelma, jota täydentämään tehdään sijaishuoltopaikassa hoito- ja kasvatussuunnitelma (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§). Hoito- ja kasvatussuunnitelma konkretisoi asiakassuunnitelmaan kirjatut asiat arkipäivän tavoitteiksi (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014b).

1990 -luvulla on käynnistynyt Suomessa keskustelu asiakaslähtöisyydestä ja kuntoutujan aktiivisesta roolista. Kuntoutujalähtöisyys on kuulunut kuntoutuksen keskeisiin ajatuksiin kauan, mutta on edelleen vaikea sanoa, missä määrin keskustelussa näkyvät painotukset todella toteutuvat käytännön toiminnassa. Viime vuosina on aikaisempaa enemmän painotettu sitä, että kuntoutusprosessin eteneminen edellyttää kuntoutujan kuulemista ja aktiivista mukana oloa prosessin

eri vaiheissa. (Järvikoski 2013, 22.)

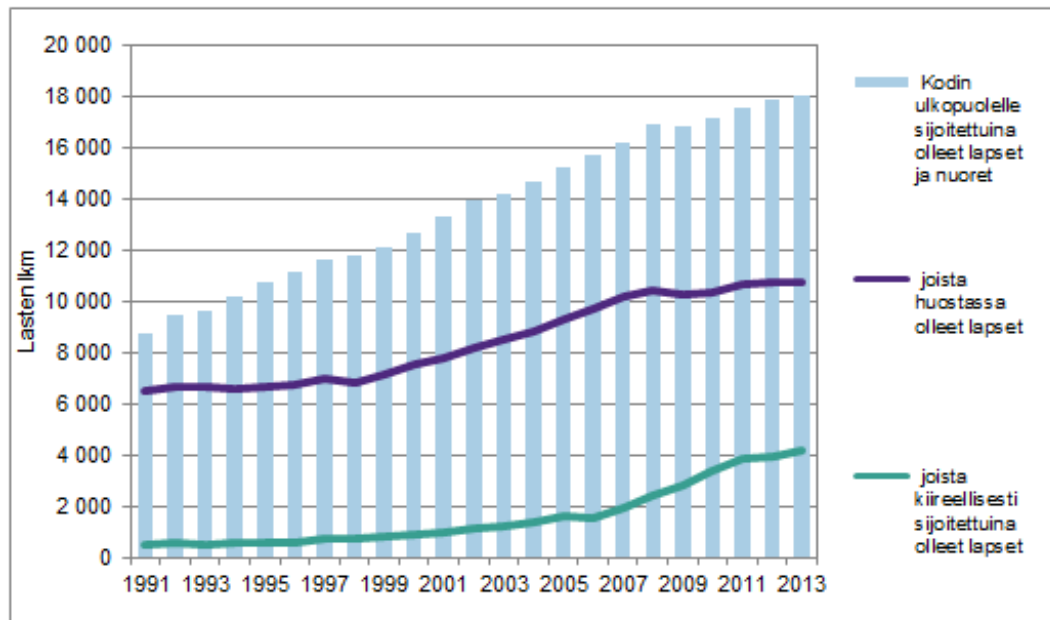
Lastensuojelun sijaishuollon käytössä on lukuisia menetelmiä, joita voidaan käyttää lasten- ja perheiden kanssa työskentelyssä. Tunnetuimpia menetelmiä ovat esimerkiksi menneisyysmatkailu, jota käytetään lapsen menneisyyden ja oman elämän tarinansa hahmottamiseen ja Theraplay -menetelmä, joka vahvistaa lapsen kiintymyssuhteita ja sosiaalisia taitoja. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b) Uusia lapsia osallistavia menetelmiä on otettu käyttöön ja tästä esimerkkinä on läheisneuvonpito. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015) Lastensuojelun sijaishuollon käytössä ei ole yleistä tavoitteiden asettamiseen käytettävää menetelmää.

Identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu toimintatapana Havumäessä - kehittämishankkeessa kehitettiin toimintatapamallia, jolla päästäisiin lähemmäksi yleisiä kuntoutuksen periaatteita huomioimalla lapsi asiakaslähtöisesti. Kehittämisen lähtökohtana olivat kuntoutuksen yleiset periaatteet, lakivelvoite ja Havumäen Pienryhmäkotien kirjatut toimintatavat, jotka määrittelevät asiakkaan roolin aktiiviseksi osallistujaksi ja yksilöllisesti huomioiduksi. Omaohjaajat työskentelivät lasten kanssa ja käyttivät tavoitteiden asettamisen ja määrittämisen apuna identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun -menetelmää ja Gas - tavoitteenasettelun menetelmää. Lapsien määrittämät tavoitteet kirjattiin heidän kasvatussuunnitelmiinsa. Kehittämishankkeessa arvioitiin toimintatavan soveltumista Pienryhmäkoti Havumäen käyttöön. Kehittämishanke toteutettiin yhteistyössä Havumäki Oy:n kanssa.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Suomessa lastensuojelun sijaishuollon tarpeessa olevien lasten määrä vuonna 2007 on ollut yhteensä 16 059. Vuoden 2013 aikana sijoitettuna on ollut yhteensä 18 022 lasta ja nuorta. Lasten huostaanotot ovat vuosi vuodelta lisääntyneet (KUVIO 1). Uusien huostaanottojen määrä on kaksinkertaistunut vuosi vuodelta: kun vielä vuonna 1994 otettiin vuoden aikana 1200 lasta huostaan, vuonna 2005 otettiin huostaan jo 2400 ja vuonna 2013 yhteensä 4 202 lasta. (Heino 2009, 55; Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen 2014a.) Havumäki Oy:n sijaintikunnassa, Tuusulassa ovat myös huostaanottojen määrät lisääntyneet vuosi vuodelta. Vuonna 1997 Tuusulassa huostassa olleita lapsia ja nuoria on ollut 36 lasta, kun vuonna 2007 vastaava määrä on ollut 60 lasta ja vuonna 2013 huostassa olevien lasten määrä on 128 lasta. Tiedot ilmenevät Tuusulan lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmasta vuosille 2009-2013, sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportista 26 / 2014.

KUVIO 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa olleet ja kiireellisesti sijoitetut lapset vuosina 1991–2013 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a).

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 417/2007 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (Lastensuojelulaki 417/2007 49§). Lapsen huostaanotto ja sijoittaminen sijaishuoltoon on viimesijaista. Huostaanotto on mahdollista tehdä vasta kun kolme kriteeriä täyttyy samanaikaisesti. Lapsen hoidossa ja huolenpidossa täytyy olla lasta vakavasti vaarantavia puutteita ja kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti lapsen kehitystä ja terveyttä. Avohuollonpalvelut ovat riittämättömät turvaamaan lapsen edun mukaista huolenpitoa tai avohuollon palvelut eivät ole sopivia tai mahdollisia. Lisäksi sijaishuollon täytyy olla lapsen edun mukaista. (Heino 2009, 55.)

Lastensuojelun sijaishuollon järjestää se kunta, joka sijoittaa lapsen. Sijoittava kunta on vastuussa sellaisen sijaishuoltopaikan järjestämisestä, joka on lapsen edun mukainen. Sijaishuoltopaikkaa valitessa tulee huomioida hoidon jatkuvuus ja lapsen kulttuurilliset, uskonnolliset ja kielelliset tekijät. Kunnat voivat järjestää sijaishuollon perhehoitona, laitoshoidona tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella tavalla. Laitoshuoltoa pidetään viimesijaisena ja järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.) 1.1.2012 lähtien sijaishuoltoa on tullut järjestää ensisijaisesti perhehoidossa (Lastensuojelulaki 417/2007 50 §).

Lastensuojelulaitoksiksi luetaan lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit. Lisäksi lastensuojelulaitoksina pidetään vastaanottokoteja ja muita vastaavia laitoksia. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat tai yksityiset yhteisöt. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.)

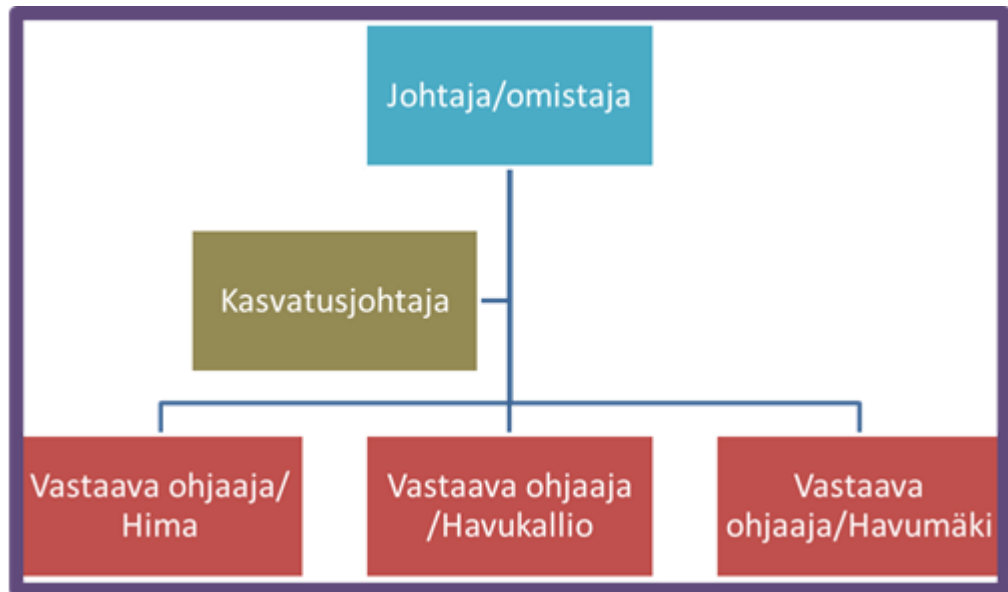
Sijaishuollossa järjestettävään hoitoon ja kasvatukseen kuuluu perushoidon ja arjesta huolehtimisen lisäksi huolehtiminen lapsen oikeuksien toteutumisesta. Oikeuksiin kuuluvat oikeus tavata läheisiään, sosiaalityöntekijää, oikeus saada tietoja itsestään, oikeus käyttövaroihin ja muihin tarvitsemiinsa palveluihin. Hoitoon ja kasvatukseen kuuluu lapsilähtöinen ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioiva huolenpito. Sijaishuoltopaikan tulee tarjota lasten edunmukainen kasvuympäristö. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2014b.)

Sosiaali- ja terveysalan toimintaa valvovan viranomaisen eli Valviran Lastensuojelun ympärivuorokautisen hoidon ja kasvatuksen valvontaohjelmassa on kirjattu sijaishuoltopaikkojen laadun perusedellytyksiä. Perusedellytyksiä on riittävä, osaava, hyvinvoiva, motivoitunut ja koulutettu sosiaalihuollon henkilöstö, joka tarkemmin on määritelty sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuslaissa. Sijaishuollossa työskentelevällä henkilöstöllä on oikeus koulutukseen ja työnohjaukseen. (Valvira 2012.)

Sijaishuoltopaikalta vaaditaan säännöllistä yhteystyötä sijoittajakuntien, sijainti kunnan, sosiaalityöntekijöiden, vanhempien ja muun lapsen verkoston kanssa. Lapsilla, vanhemmilla ja sijoittajakunnilla tulee olla mahdollisuus antaa säännöllistä asiakaspalautetta. (Valvira 2012.) Sijaishuoltopaikan työskentelytapojen ja menetelmien tulee vastata lapsen tarpeisiin ja olla lastensuojelun eettisten periaatteiden mukaisia. Aikuisen läsnäolo, yhteinen aika ja välittävä ilmapiiri on huomioitava työskentelytavoissa. Sijaishuoltopaikan on varmistettava palveluiden tasaisuus ja palvelun tulee vastata lapsen tarpeisiin koko sijoituksen ajan. (Valvira 2012.)

2.2 Kohdeorganisaatio

Kehittämishankkeen kohdeorganisaationa toimiva Havumäki Oy on lastensuojelun sijaishuoltopaikkana toimiva yksityinen palveluntuottaja. Havumäki luetaan lastensuojelulaitokseksi. Havumäki Oy on vuonna 2007 perustettu laadukkaita lastensuojelun sijaishuollon ja avohuollon palveluita tuottava yritys. Havumäki Oy:llä on kolme lastensuojelun sijaishuollon palveluita tuottavaa pienryhmäkotia Tuusulassa. Yksiköt Hima, Havumäki ja Havukallio ovat tarkoitettu kouluikäisille huostaan otetuille tai avohuollontukitoimin sijoitetuille lapsille ja nuorille. Yksiköt ovat profiloituneet psyykkisesti oireileviin lapsiin. Havumäen toiminta-ajatukset perustuvat ammatillisuuteen, yksilöllisyyteen, struktuuriin, kodinomaisuuteen ja yhteistyöhön. (Salokanta 2014.) Havumäki Oy:n toimintaa ohjaa johtaja, kasvatusjohtaja ja jokaisen yksikön vastaavat ohjaajat. (KUVIO 2.)

KUVIO 2. Havumäki Oy:n organisaatiokaavio

Havumäen yksikkö, jossa kehittämishanke toteutettiin, sijaitsee Tuusulan Rusutjärven kylässä. Havumäessä asuu yhteensä seitsemän lasta, jotka ovat 10-17-vuotiaita. Lapset ovat huostaan otettuja tai avohuollontukitoimin sijoitettuja. Havumäessä lapsista huolehtii seitsemän aikuista, joilla kaikilla on vahva ammattitaito psyykkisesti oireilevien lasten hoitoon. Kaikilla työntekijöillä on vahva ammatillinen tausta, joka koostuu työkokemuksesta ja koulutuksesta. Havumäessä työskentelee kolme lähihoitajaa ja neljä sosionomia. Lisäksi ohjaajilla on koulutusta muun muassa perheterapiasta, neuropsykologisesta valmennuksesta, kuntoutuksesta ja perhetyöstä.

Havumäen pienryhmäkodista kehittämishankkeeseen osallistui Havumäen yksiköstä 3 lasta ja heidän omaohjaajansa. Himan yksiköstä osallistui yksi lapsi ja hänen omaohjaajansa, sekä lisäksi yksi itsenäistynyt nuori. Yhteensä kehittämishankkeen työskentelyvaiheeseen osallistui viisi (5) lasta ja viisi (5) ohjaajaa. Lasten ikäjakauma oli 12-19-vuotta. Osallistujina oli sekä tyttöjä, että poikia.

2.3 Lapsen osallisuuden tärkeys ja kehittämishankkeen merkitys

Lastensuojelussa lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä miten lapsi voi olla mukana toteuttamassa ja arvioimassa työtä, jota hänen etunsa turvaamiseksi tehdään. Osallistuminen oman elämänpiiriin ja yhteisöjen elämään ja toimintaan antaa lapselle mahdollisuuden rakentaa ymmärrystä siitä kuka hän on, mihin kuuluu ja miten elää. (Bardy, Salmi & Heino. 2001, 125.) Bardyn Lastensuojelun ytimessä -kirjassa Muukkonen erittelee lapsen osallisuuden edut viideksi eduksi. Etuja ovat lapsen kuulluksi tuleminen ja mahdollisuus vaikuttaa, tiedon ja ymmärryksen kasvaminen, lastensuojelun toteuttamisen muuttuminen luontevaksi, lapsen voimavarat saadaan esiin ja käyttöön, sekä yhteisen arvioinnin mahdollisuus. (Muukkonen 2009, 140.)

Lapsen osallisuuden suorat positiiviset vaikutukset voivat olla esimerkiksi lapselle mielekäs tekeminen tilanteessa tai muu hyvä tai hyöty. Lapsen osallisuudella on myös epäsuoria positiivisia vaikutuksia, jotka saattavat tulla esille vasta myöhemmin. Pitkän aikavälin hyödyt voivat olla minäkuvan ja itsetunnon muutoksissa. (Hipp & Palsanen 2014, 10.)

Hyvän lapsuuden tarjoaminen on lastensuojelulaitosten haastava tehtävä. Haastavaan tehtävään vastatakseen lastensuojelulaitosten tulee kehittää toimintaansa ja pystyä muuntumaan lasten tarpeita vastaavaksi. (Heino 2009, 49.) Lasten kuuleminen mahdollistaa palveluiden parantamisen ja kehittämisen vastaamaan lasten tarpeita. Lasten tarpeiden määrittelyssä ja palveluiden arvioinnissa lapset voivat olla avuksi. Lapsen mahdollisuus vaikuttaa itselleen tarkoitetuissa palveluissa auttaa myös lasta ymmärtämään omia tarpeitaan. (Turja & Fonsén 2010, 26.) Lasten ja nuorten osallisuutta voidaan lisätä antamalla mahdollisuus osallistumiseen. Lasten osallisuus on siis kiinni aikuisten asenteesta ja panostuksesta. (Hynynen 2011, 47)

Havumäessä lasten kasvatusta ja hoitoa suunnitellaan yksilöllisesti jokaisen lapsen kohdalla. Lapselle tulisi tehdä kasvatussuunnitelma, joka vastaa hänen tarpeisiinsa. Kasvatussuunnittelua pidetään tärkeänä osana yksilöllistä ja osallistavaa kasvatusta, mutta kasvatussuunnittelua ei ole kehitetty, eikä suunniteltu aiemmin sopimaan Havumäen käyttöön. Kasvatussuunnittelu on

lastensuojelulakiin perustuva vaatimus lastensuojelun sijaishuollossa ja jokaisen lastensuojelussa toimivan sijaishuoltoapaikan tulee tehdä asiakkailleen kasvatussuunnitelmia. (Salokanta 2014, Lastensuojelulaki 417/2007 30§)

Kehittämishankkeen kannalta lasten osallisuus kehittämishankkeeseen on oleellisen tärkeää. Kehittämishankkeen toimintamallin testaamista ei voi tehdä luotettavasti aikuisten kesken, joten todellisessa tilanteessa ja todellisten asiakkaiden kanssa tehtynä kehittämishankkeen arviointi on mahdollista.

2.4 Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus

Kehittämishankkeen tavoitteena on laatia kasvatussuunnitelmia Havumäen pienryhmäkotiin sijoitetuille lapsille. Kasvatussuunnitelmissa hyödynnetään identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun ja Gas- menetelmän yhdistävää toimintatapaa, jonka soveltuvuutta testataan pienryhmäkoti Havumäessä.

Tarkoituksena on kehittää toimintatapaa kasvatussuunnitelmien tekemisessä ja saada lapset huomioiduksi aiempaa yksilöllisemmin ja asiakaslähtöisemmin.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN KESKEISET KÄSITTEET JA TIETOPERUSTA

3.1 Lapsilähtöinen kuntoutus

Kuntoutuspalvelujen käyttäjistä on Suomessa käytössä useita rinnakkaisia ilmaisuja. Pitkään on käytössä ollut kuntoutusasiakas tai asiakas mutta viime vuosina käsite on vakiintunut kuntoutujaksi. Terveystieteiden tutkimuksen kuntoutusasiakkaita kutsutaan usein potilaiksi. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 152.) Pienryhmäkoti Havumäessä käytetään perheestä ja vanhemmista termiä asiakas, mutta usein suoranaisesti sijaishuoltoyksikön asiakkaista, eli lapsista käytetään termiä lapsi tai nuori.

Suomessa keskustelu kuntoutuksen asiakaslähtöisyydestä ja kuntoutujan aktiivisesta roolista kuntoutustapahtumassa käynnistyi jo 1990-luvulla. Kuntoutujalähtöisyys on kuulunut kuntoutuksen termistöön ja toimintatapaan kauan, mutta on vaikea sanoa missä määrin painotus näkyy ja toteutuu käytännössä. (Järvikoski 2003, 22.) Kuntoutuksen lähtökohta on kuitenkin kuntoutujan tarpeiden ja tavoitteiden huomioiminen. Tämä mahdollistaa kuntoutujan sitoutumisen kuntoutukseen ja kuntoutumista edistävien toimintojen riittävän toistamisen arjessa. (Paltamaa, Karhula, Suomela-Markkanen & Autti-Rämö 2011, 225) Kuntoutujan aktiivisen roolin merkitystä korostetaan kuntoutusprosessin etenemisessä. Asiakkaan vaikutusmahdollisuuksiin kuuluu myös mahdollisuus tukeutua asiantuntijaan ja olla tekemättä itse päätöksiä kuntoutusprosessissa. (Järvikoski 2003, 22.)

Asiakaslähtöisessä kuntoutuksessa kuntoutujan rooli on aktiivinen. Hänelle kuuluu suunnittelijan, valitsijan ja päätöksen tekijän roolit. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 159.) Kuntoutustyöntekijä ei kuitenkaan ole passiivinen kumppani, joka kuuntelee kuntoutujan toiveet ja etenee sen mukaisesti, vaan hän on yhteistyökumppani, joka vuorovaikutussuhteessa tuo vaihtoehtoja yhteisesti käsiteltäväksi. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 159-160.) Asiakaslähtöisyydessä on kuitenkin vaarana se, että työskentely muuttuu asiakaskeskeiseksi, jolloin asiakkaalta edellytetään itsenäisiä päätöksiä ja omaa aktiivisuutta (Polkela 2010, 225). Koukkari (2012) väitöskirjassaan on tutkinut kuntoutujien kokemuksia

kuntoutuksesta ja tässä tutkimuksessa todetaan, että kuntoutujien on hankala hahmottaa kuntoutuspalveluita palveluiden monimuotoisuuden, monimutkaisuuden ja sektoroitumisen vuoksi, siksi kuntoutustyöntekijän on tuotava vaihtoehtot yhteisesti käsiteltäväksi (125-126). Kummankaan osapuolen tieto ei siis yksinään riitä, vaan molempien tulee jakaa omat tietonsa (Järvikoski & Härkäpää 2004, 159-160). Kuntoutujan mahdollisuus osallistua kuntoutuksen suunnitteluun on kuntoutusta tukevaa (Koukari 2012, 126).

Kuntoutukseen kuuluu suunnitelmallisuus ja prosessinomaisuus.

Kuntoutusprosessi etenee toimenpiteiden ja palveluiden kautta kohti tavoiteltua tilaa, nykytilaa parempaa elämää. Korostettavaa on se, että prosessi on usein monimuotoisempi. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 165.) Matinveden väitöskirjassa on esitetty, että kuntoutusprosessi laittaa alulle lukuisia muita pienempiä prosesseja joiden toimiminen on ehto kuntoutusprosessin toimivuudelle. Näitä pienempiä prosesseja ovat muun muassa toimeentulo-, apuväline-, oppimis- ja informaatioprosessi. (Matinvesi 2010, 119-121.) Asiakkaan näkökulmasta prosessi on ennemminkin kasvu- ja oppimisprosessi. Kasvu- ja oppimisprosessissa korostuu elämäntilanteen uudelleen määrittely, uusien motivaatio- ja voimavara- lähteiden löytäminen, sitoutuminen, identiteetin rakentaminen, uusien selviytymiskeinojen ja elämänhallintatapojen oppiminen ja ympäristön voimavarojen hyödyntäminen. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 165.)

Kuntoutusprosessin kuvaamiseen käytetään asiakirjana kuntoutussuunnitelmaa, joka poikkeaa termiltään lastensuojelussa käytössä olevasta kasvatus- ja hoitosuunnitelmasta. Sisällöltään ja merkitykseltään suunnitelmat ovat hyvin samanpiirteiset. Havumäen Pienryhmäkoti käyttää kuntoutussuunnitelmasta nimitystä hoito- ja kasvatussuunnitelma, kuten muutkin lastensuojelun sijaishuoltolaitokset käyttävät.

Kuntoutussuunnitelman tulisi olla sellainen asiakirja, joka mahdollistaa asiakkaan sitoutumisen kuntoutumiseensa ja edistää kuntoutujan osallistumista kuntoutusprosessin toteuttamiseen (Järvikoski & Härkäpää 2004, 168-169).

Kuntoutuksen hyvällä ja tarkoituksenmukaisella suunnittelulla ja säännöllisellä arvioinnilla luodaan pohja tulokselliselle kuntoutukselle (Koukari 2012, 137). Käytännössä toisinaan käy niin, että asiakas ei itse tiedä, että hänelle on laadittu

kuntoutussuunnitelma. Asiakas ei tunne tai muista kuntoutussuunnitelmansa sisältöä, koska ei ole kokenut näkemäänsä asiakirjaa kuntoutussuunnitelmaksi. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 168-169.) Asiakas voi olla myös tietämätön vaihtoehtoisista kuntoutusmuodoista ja tästä johtuen asiakas saattaa hyväksyä ilman neuvottelua kuntoutustyöntekijän tarjoamat vaihtoehdot. Tällöin asiakas saattaa kokea kuntoutussuunnitelmansa valmiina kuntoutuspakettina, joka vain hyväksytetään hänellä. (Palomäki 2012, 117.) Tällaisissa tapauksissa kuntoutussuunnitelman merkitys asiakkaan asiakirjana vesittyy. Tällöin myös asiakkaan motivaatio kuntoutusta kohtaan saattaa vesittyä, koska kuntoutuksen perusta puuttuu. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 168-169.) Toisaalta taas Palomäen tutkimuksen mukaan osalla asiakkaista oli kuntoutussuunnitelmaa kohtaan latautunut kovia odotuksia, koska asiakkaat pitivät kuntoutussuunnitelmaa henkilökohtaisena tavoitelistana tai elämää koskevana päätöksenä. (Palomäki 2012, 117.)

Lähtökohdat aikuisten ja lasten kuntoutuksessa ovat usein erilaiset. Aikuisten kuntoutuksessa on yleensä kyse asioiden ja toimintojen uudelleen oppimisesta tai menetetyn toimintakyvyn palauttamisesta. Lapsen kuntoutuksen lähtökohtana on kehityksen tukeminen, jotta lapsi saavuttaisi hyvän toimintakyvyn ja selviäisi mahdollisimman itsenäisesti. (Sipari, Pietiläinen & Arikka, Lapsen kuntoutus ja tieteellinen tutkimus.) Lapsen kuntouttavan arjen päämääränä onkin lapsen hyvä elämä, jossa keskeistä on lapsen omatoimisuus, itsenäisyys, mielekäs tekeminen ja osallisuus (Sipari 2008, 68-70). Lapsen kuntoutus on uusien asioiden oppimista, mikä tarkoittaa yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen tuottamaa muutosta toiminnassa itsessään ja sille asetetuissa tavoitteissa. Lapsen kuntoutuksen ja perheen muiden tukitoimien kiinnittyminen lapsen elin- ja toimintaympäristöön on kuntoutuksessa ensisijaista. (Sipari, Pietiläinen & Arikka, Lapsen kuntoutus ja tieteellinen tutkimus.) Lapsen elin- ja toimintaympäristössä arjen kuntoutus on tuloksellista päivittäisen oppimisen ja lukuisien toistojen kautta (Sipari 2008, 68-70).

Nuorten kuntoutuksessa korostuu puolestaan itsenäistyminen ja autonomia. Elämäkulkuun kuuluvien muutosten, mahdollisuuksien, vaatimusten ja merkitysten selvittäminen lasten kuntoutuksessa on tärkeää kuntoutuksen lähi- ja

etätavoitteiden asettamisessa ja mielekkään toiminnan rakentamisessa. (Sipari, Pietiläinen & Arikka, Lapsen kuntoutus ja tieteellinen tutkimus.)

Lasten kasvatuksen ja kuntoutuksen ajattelutavat ovat muuttuneet samansuuntaisesti korostamaan yksilön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta kehitys ja muutosprosessissa sekä lapsen aktiivista toimijuutta toiminnan kohteena olemisen sijaan. Tällöin lasten kuntoutuksessa kukin lapsi on arvokas yksilöllisine ominaispiirteineen, vahvuuksineen, puutteineen ja tarpeineen. (Sipari, Pietiläinen & Arikka, Lapsen kuntoutus ja tieteellinen tutkimus.) Autti-Rämö (2008)

korostaa, että lapsen kuntoutuksessa tavoitteiden saavuttaminen ei ole mahdollista, elleivät ne ole tärkeitä myös lapselle itselleen, ja se edellyttää kuntoutustyöntekijältä lapsen ajatustapoihin paneutumista ja hänen toimintansa seuraamista. Tärkeää on tunnistaa lapsen voimavarat ja ympäristön mahdollisuudet. Lapsen kuntoutus toteutuu parhaimmillaan osana lapsen tavanomaista toimintaa ja ympäristöä. (Launiainen & Sipari 2011, 164-165.)

Lasten ja nuorten kasvatuksellisessa kuntoutuksessa on korostettu sitä oppilaitosten henkilökunnan, kuntoutuksen ammattilaisten ja perheen yhteistyötä, jonka avulla pyritään varmistamaan, että kuntoutuja selviytyy opinnoissaan ja opiskelu-urallaan. (Järvikoski 2013, 48.) Siparin (2008) väitöskirjassa korostetaan myös kodin, päiväkodin ja koulun ensisijaisuutta arjen kuntoutuksessa (70).

Lapsen kuntoutuksen lähtökohtana on lapsen ja lapsen perheen historian, tavoitteiden ja toiveiden tunnistaminen ja ymmärtäminen. Palvelut eivät rakennu yksistään lapsen tarpeiden ympärille vaan palveluita suunnitellaan huomioiden vanhemmat ja lapsen perheen tarpeet. (Launiainen & Sipari 2011, 164-165.)

Bamm ja Rosenbaum (2008) sekä Graham, Rodger & Ziviani (2009) puhuvatkin perhekeskeisestä lähestymistavasta (Paltamaa, Karhula, Suomela-Markkanen & Autti-Rämö 2011, 36).

Lasten kuntoutus sisältää aina kasvatuksellisen kuntoutuksen lisäksi toimintakykykuntoutuksen ja sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä.

Kasvatuksellisen kuntoutuksen katsotaan viittaavan vammaisen tai vajaakuntoisen lapsen tai aikuisen kasvatukseen ja koulutukseen, sekä niiden edellyttämiin erityisjärjestelyihin. Kasvatuksellisen kuntoutuksen lähtökohtana ovat yksilölliset tuen tarpeet ja tavoitteena ovat yksilöllisyyden ja elämänhallinnan kehittäminen

kasvatuksen, opetuksen, oppilashuollon ja kuntoutuksen keinojen avulla. (Järvikoski 2003, 48-49.) Erityiskasvatus onkin alue, jossa kuntoutus ja kasvatus kohtaavat väistämättä. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kehityksen tukemisen tulee kuntoutuksen näkökulmasta olla yksilöllistä ja laaja-alaista. Erityiskasvatus voidaan nähdä toisaalta yleisen kasvatuksen tukimuotona erityistä tukea tarvitsevien lasten kasvatuksessa, toisaalta yhtenä kuntoutusmuotona muiden kuntoutusmuotojen ohella. (Järvikoski 2013, 48.) Lapsen kanssa työskentelyssä tarvitaan luottamuksellista työskentelysuhdetta, jossa lasta kunnioitetaan ja hänestä välitetään. Lapsen luottamuksen saavuttaminen on yksi kuntoutusta edistävästä tekijöistä. (Eronen 2009, 228.)

3.2 Kasvatussuunnittelu sijaishuollossa

Hoito- ja kasvatussuunnitelmaa voidaan verrata kuntoutuksessa käytössä olevaan kuntoutussuunnitelmaan. Hoito- ja kasvatussuunnitelman tulee olla ennemminkin toteutussuunnitelma kuin yleisellä tasolla hoidon suuntaviiva. Siparin (2008) väitöskirjassa tämän kaltaista konkreettista toteutussuunnitelmaa pidetään perheen ja lapsen näkökulmasta perustellumpana ja riittävämpänä kuin yleisempää suuntaviivoja antavaa suunnitelmaa (94). Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa tulisi käsitellä lapsen ja perheen tavoitteita konkreettisesti ja yksilökohtaisesti. (Väinälä 2010, 93.)

Sijoitetulla lapsella on oikeus elää tavallista arkea ja saada hellyyttä ja huolenpitoa, kuten kaikilla muillakin lapsilla. Sijaishuollon tavoitteena on, että hoidon ja kasvatuksen eri osa-alueet toteutuvat. Tarkistettaessa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa käydään läpi seuraavia asioita: hoito- ja kasvatustapojen, tavoitteiden, päämäärien sekä välitavoitteiden arviointi, seuraavien välitavoitteiden asettaminen, lapsen tilanteen arviointi, vanhempien arvio lapsen kehittymisestä ja vanhemmuuden arviointi, verkoston arviointi hyvinvoinnin paranemisesta, omaohjaajien arviot lapsen tilanteesta sekä koulun tai opettajien arvioinnit, yhteistoiminta ja yhteydenpito sekä rajoitustoimenpiteet. Sijaishuoltolaitoksissa vastuu arvioiden tekemisestä on laitoksen työntekijöillä ja erityisesti lapselle nimetyllä työntekijällä. Lapselle nimettyä työntekijää kutsutaan yleisesti omaohjaajaksi. Lasten vanhempien kanssa tulee tehdä tiivistä yhteistyötä

Konstan Koti ja Koulu Oy:ssä vuonna 2014 kiinnitettiin huomiota kasvatussuunnitelmien kehittämiseen ja henkilökunta määrittä, mitä tulisi pitää tärkeänä kasvatussuunnitelman kehittämisessä. Esille nousseet kriteerit olivat perusteellinen, selkeä ja konkreettinen, helppokäyttöinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen. Erityisesti työntekijät toivoivat nuoren kasvatussuunnitelman olevan riittävän konkreettinen. (Talvitie 2014, 83.)

Riittävän konkreettisella kasvatussuunnitelmalla henkilökunta Konstan Koti ja Koulu Oy:ssä ajatteli myös selkeyttävänsä itse työskentelyä nuorten kanssa. Nuoret taas kokivat, että aikuiset olivat eri mieltä heille tärkeistä tavoitteista ja johtopäätösten perusteella nuoren äänen kuuleminen kasvatussuunnittelussa oli erityisesti osallisuuden kannalta tärkeää. Jos kasvatussuunnitelmalla tavoitellaan asiakaslähtöisyyttä ja yksilöllisyyttä, täytyy kasvatussuunnittelussa antaa nuoren äänelle ansaitsemansa painoarvo. (Talvitie 2014, 83-84.)

Kasvun Yhteisöjen kasvatussuunnittelun kehittämishankkeessa oli osallisuuden näkökulmaksi otettu lasten osallisuuden lisäksi myös vanhempien osallisuus kasvatussuunnitteluun. Kasvun Yhteisöjen kasvatussuunnitelmassa lapsen ääni korostuu, mutta suunnitelmassa oli otettu huomioon asiakassuunnitelman tavoitteet ja vanhempia kuultiin tavoitteiden asettamisen vaiheessa. Kuitenkin suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus olivat eniten parantaneet lasten arkea Kasvun Yhteisössä ja asettaneet arjelle selkeät suuntaviivat. Lapsesta koetaan tulleen toimija omassa prosessissaan. (Kinnunen 2012, 40.)

Rousun (2007) väitöskirjassa on tutkittu lastensuojelun tuloksellisuuden arviointia. Väitöskirjassa todetaan, että tutkimukseen osallistuneet lastensuojelu yksiköt, eivät ole omaa tuloksellisuuttaan tai vaikuttavuuttaan arvioineet laisinkaan, vaikka asiakasvaikutusten arviointi olisikin ollut asiakastietojen avulla mahdollista. Tällainen asiakastieto voi olla juuri hoito- ja kasvatussuunnitelmiin kirjattua tietoa, jonka seuranta ja arviointi ovat säännöllistä. Hoito- ja kasvatussuunnitelmien kirjaaminen antaa mahdollisuuden tuloksellisuuden arviointiin samalla tavalla kuin aiemmin esitetty kuntoutussuunnitelma. (208-219.)

3.3 Identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu

Tavoitteenasettamisen apuna käytetään paljon alkukartoituslomakkeita tai haastatteluja, jotka orientoivat lasta ja hänen vanhempiaan kohti kuntoutuksen tavoitteenasettelua. Alkukartoitusten tarkoituksena on selkiyttää työntekijöille lapsen ja perheen tilannetta ja niitä asioita, joissa lapsi tai perhe tarvitsee kuntoutusta. (Pärnä, Saarinen, Mellenius & Saarinen 2011, 15-16.) Tässä kehittämishankkeessa alkukartoitus ja haastattelu toteutettiin käyttäen Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun -menetelmää.

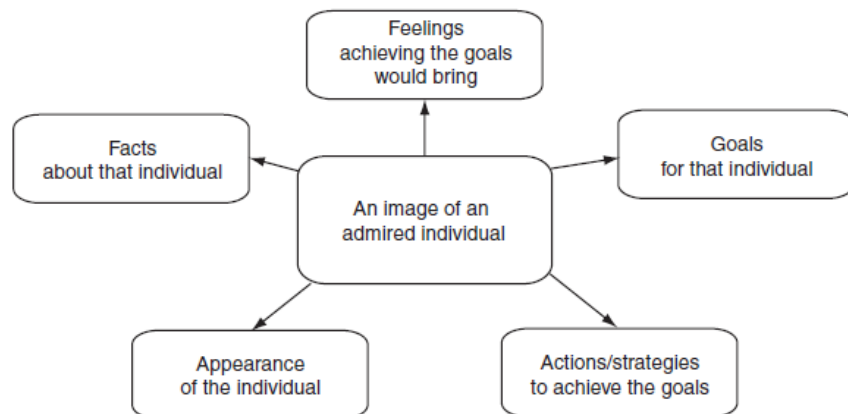
Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun menetelmä on vuonna 2009 Uusi-Seelantilaisen tutkijaryhmän Mc Pherson, Keyes ja Weatherall tutkima menetelmä, jonka soveltuvuutta selvitettiin aivovammapotilaiden kuntoutuksessa. Tutkimus toteutettiin, koska tavoitteiden asettaminen asiakkaan kanssa on osa onnistunutta hoitoa. Tavoitteiden asettamisen menetelmiä on kuitenkin tutkittu vähän ja parhaista tavoista on hyvin vähän näyttöä. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 296-297.)

Tutkimus toteutettiin arviointitutkimuksena, jossa käytettiin kokeellista asetelmaa. Koeasetelmassa potilaat jaettiin 12 hengen ryhmiin. Osalle ryhmistä toteutettiin Identity Oriented Goal Training (tässä kehittämishankkeessa Identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu), osalle Goal Management Training ja osa ryhmästä sai tavanomaista kuntoutusta. Asiakkaat jakautuivat kuntoutusryhmiin satunnaisesti. Tutkimuksessa vertailtiin menetelmien toimivuutta. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 296.)

Identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu -menetelmässä jokaisella asiakkaalla oli määritelty oma työntekijä ja työntekijät saivat osallistua tutkimukseen mukaan, mikäli heidän asiakkaansa halusivat osallistua ja työntekijällä oli mahdollisuus tavata asiakastaan viikoittain 6-8 viikon ajan. Asiakkaan omille työntekijöille järjestettiin alustustilaisuus, jossa kerrottiin tutkimuksen taustat ja tarkoitus, sekä käytiin läpi kuinka interventioita hahmotellaan. Kiinnostuneille työntekijöille järjestettiin koulutus, jossa käytiin läpi menetelmän käyttö ja heitä opastettiin antamaan informaatiota asiakkaille sisällöstä ja siitä mitä osallistuminen

edellyttää. Kiinnostuneilta asiakkailta pyydettiin kirjallinen lupa tutkimukseen osallistumisesta. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 298.)

Työntekijät tapasivat asiakkaitaan kerran viikossa vähintään kuuden viikon ajan. Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelu -menetelmän tukena käytettiin identiteettikarttaa (KUVIO 3). Tapaamisten aikana asiakkaille tehtiin yksi identiteettikartta. Identiteettikartan lisäksi seurattiin kuusivaiheista ohjelmaa. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 298-299.)

KUVIO 3. Identiteettikartta (Mc Pherson, Keyes & Weatherall 2009, 299.)

Ennen työskentelyn aloitusta työntekijän oli tarkoitus tutustua asiakkaaseensa paremmin ja käyttää tähän aikaa, vaikka tuntisikin asiakkaansa jo ennestään. Tämä tutustumisvaihe tehtiin tutkimuksessa ennen identiteettikarttaan siirtymistä. Tutkijaryhmä kehitti tutkimustaan varten identiteettikartan pohjalta kuusivaiheisen ohjelman, johon identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun työskentely perustuu. Kaikki seuraavaksi esitetyt kuusi työskentelyn vaihetta ovat Mc Phersonin, Keyesin ja Weatherallin kehittämän kuusivaiheisen ohjelman mukaiset. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 299-300.)

Vaihe 1. Asiakkaan kanssa keskustellaan siitä, mitä hän haluaisi tehdä, mihin hän haluaisi tähdätä ja mitä/ketä hän ihailee?

Asiakkaan tulisi nimetä ihailtava kohde tai asia. Kohde tai asia voi olla esimerkiksi jalkapalloilija, äiti, joku tunnettu muusikko tai muu vastaava.

Vaihe 2. Toisessa vaiheessa asiakkaan kanssa keskustellaan siitä millaisia faktoja tähän asiaan tai henkilöön liittyy? Esimerkiksi mitä paikkaa hän pelaa? Mitä tekee työkseen? Mistä nauttii tai mitä harrastaa? Mitä muuta tästä asiasta tai henkilöstä tiedetään?

Vaihe 3. Asiakkaan kanssa keskustellaan siitä miltä tämä henkilö tai asia vaikuttaa? Mikä vaikutelmassa ihastuttaa tai kiinnostaa?

Vaihe 4. Asiakkaan kanssa keskustellaan siitä mikä asiassa tai henkilössä on tavoittelemisen arvoista? Mitä ihailtavaa hän tekee? Miten hän on saavuttanut ne asiat ja mitä asiakas ajattelee siitä mihin tämä henkilö tähtää?

Vaihe 5. Asiakkaan kanssa keskustellaan miltä tästä ihailemastaan henkilöstä tuntuu saavuttaa asioita? Miltä itsestä tuntuisi, jos olisi tämä henkilö? Miltä tuntuisi saavuttaa yksi tai useampi asia, joita tämä henkilö on saavuttanut?

Vaihe 6. Kuudennessa vaiheessa keskustellaan asiakkaan kanssa siitä, millaisia asioita hän voisi omasta mielestään tehdä saavuttaakseen samoja asioita kuin hänen ihailemansa henkilö. Mitä tapoja hän käyttäisi saavuttaakseen näitä asioita? (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 299-300.)

Tuloksien saamiseksi tutkimuksessa yhdistettiin useita aineiston keräämismenetelmiä. Asiakkaita haastateltiin yksittäin, työntekijöitä haastateltiin teemaryhmissä, tapaamisista ja koulutuksista kerättiin muistiinpanoja ja kaikille asiakkaille tehtiin lopuksi Gas -tavoitteenasettelu. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 301.)

Tutkimuksessa todettiin, että identiteettiorientoituneella tavoitteenasettelulla oli vaikutusta asiakkaan mielialaan ja tavoitteenasetteluun. Menetelmän todettiin auttavan asiakasta sitoutumaan tavoitteisiinsa ja mahdollistavan merkityksellisten tavoitteiden asettamisen. Työntekijät kokivat, että tämän kaltaista työskentelyä olisi pitänyt tehdä jo aiemmin. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 296, 304.)

Kaikki tutkimukseen osallistuneet asiakkaat pystyivät nimeämään henkilön, jota he ihailivat. Ihailtavia henkilöitä löytyi perheenjäsenistä, rap-artisteista ja presidenteistä. Tutkimuksen mukaan osallistuneiden asiakkaiden tavoitteet ja tavat tavoitteiden saavuttamiseksi olivat tulla hyväksytyksi, tarjota enemmän apua asuntolassa, tehdä kotitöitä ja olla kiltimpi ja paremmalla mielellä suhteessa muihin perheenjäseniin. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 303.)

Identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu koettiin hyväksyttäväksi menetelmäksi asiakkaiden ja työntekijöiden keskuudessa. Tavoitteen asettamista pidettiin tärkeänä, mutta haastavana. Asiakkaat toivat esille, että heidän mielialansa parantui, koska he asettivat itselleen merkityksellisiä toiminnallisia tavoitteita. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 303.)

Tutkimuksen arviointi vaiheessa asiakkailta selvitettiin miltä heistä tuntui osallistua kuntoutukseen. Asiakkaat kertoivat tunteneensa samoja tunteita kuntoutuksen aikana, joita kokivat saavuttaessaan omia tavoitteitaan. Työntekijät raportoivat, että menetelmän aikana usean asiakkaan tapa ajatella muuttui. Asiakkaissa näkyi se, että he käyttivät identiteetikarttaa mielikuvan jäsentämiseen ja apuna toimintaan. Asiakkaat esimerkiksi ihailivat rap -artistia, koska hänellä oli kyky menestyä vaikeuksista huolimatta. Mielikuva auttoi siihen, että asiakas koki hänelläkin olevan mahdollisuuden menestyä, koska joku muu oli jo selviytynyt vaikeuksista ja menestynyt. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 303-304.)

Työntekijöiden mielestä Identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu oli hyvä työväline sitouttamaan asiakkaat tavoitteisiin ja auttamaan asiakasta löytämään itselleen merkitykselliset tavoitteet. Menetelmä koettiin hyväksi myös niillä asiakkailla, joilla toimintakyky oli heikentynyt, koska he kuitenkin muistivat jonkun jota voisi ihailia. Joissain tapauksissa koettiin, että oli haastavaa löytää ihailemasta henkilöstä juuri ne asiat, joissa asiakas tarvitsisi tai saattaisi tarvita

kuntoutusta. Haasteista huolimatta työntekijät pitivät menetelmää hyvänä. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 304.)

Tavoitteenasettamisen menetelmiä pidettiin työntekijöiden keskuudessa periaatteellisesti merkittävinä, mutta haastavina. Haasteita koettiin uuden tavan opettelussa ja omaksumisessa. Menetelmän koettiin vievän aikaa, eivätkä työntekijät olleet luottavaisia asiantuntemukseensa tavoitteenasettelussa. Tulokset viittaavat siihen, että menetelmien käytöllä on vaikutusta mielialaan, motivaatioon ja merkityksellisten tavoitteiden asetteluun. Tavoitteiden asetteluun menetelmiä pidetään merkityksellisinä, mutta suhteessa tehokkuutta ja vaikutusta ei ole tutkittu. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 307.)

3.4 Gas -menetelmä

Gas eli Goal Attainment Scaling on sekä tavoitteiden asettamisen, että tavoitteiden toteutumisen arvioinnin menetelmä. Se korostaa erityisesti kuntoutujalähtöisyyttä tavoitteen asettamisessa ja arvioinnissa. Menetelmä on henkilökohtainen suunnitelma tavoitteista, joka sisältää arviointimenetelmän tavoitteiden toteutumisesta. (Toivonen 2010, 23.) Menetelmän ovat kehittäneet Kiresuk ja Sherman jo 1960 -luvulla mielenterveyskuntoutuksen vaikuttavuuden arviointiin. Ensimmäinen tieteellinen tutkimus julkaistiin vuonna 1968. Gas -menetelmä on yksilölliset tarpeet huomioonottava kuntoutuksen arviointimenetelmä. (Kiresuk & Sherman 1968, 443-444.)

Gas soveltuu minkä tahansa kuntoutuksen intervention aikaansaaman tuloksen arviointiin, minkä vuoksi sitä voidaan soveltaa useilla eri tieteenaloilla. Kuntoutuksen tutkimuksessa sitä on sovellettu muun muassa ikääntyneiden, työikäisten, mielenterveyskuntoutujien, aivohalvaus- tai aivovammapotilaiden, MS-tautia sairastavien ja amputaatiopotilaiden kuntoutuksessa ympäri maailmaa. Suomessa menetelmä ei ole ollut käytössä ennen Kelan kuntoutuksen arviointia. (Toivonen 2010, 23.)

Kela on keskeinen kuntouttaja Suomessa ja sen järjestämää kuntoutusta Suomessa on saanut vuonna 2009 yhteensä 83 800 henkilöä. Kelan kuntoutuksen lähtökohtana on tavoitteellisuus. Standardeita uudistettaessa kuntoutujaa ja

palveluntuottajaa ohjeistettiin kirjaamaan kuntoutukselle konkreettiset, mitattavat tavoitteet ja arvioimaan saavutettuja tavoitteita. Uudistuksen kanssa samanaikaisesti Kela käynnisti mallin mukaisen Gas -menetelmän ja lomakkeen kehittämisen, kouluttamisen ja menetelmän sisällyttämisen tuleviin standardeihin ja kuntoutustoimintaan. (Vainiemi & Louhenperä 2010, 3-5.)

Gas -menetelmän lähtökohdat ovat aina asiakaslähtöiset. Kuntoutuja on oman elämän paras asiantuntija, mutta kuntoutuksen tavoitteen tunnistaminen ja määrittäminen vaativat aina hyvää ammattitaitoa. Tavoitteen tunnistaminen perustuu aina asiakkaan haastatteluun ja tilanteen selvittämiseen. Tavoitteiden tunnistamiseksi voidaan käyttää esimerkiksi strukturoituja haastatteluja. (Autti-Rämö, Vainiemi & Sukula 2010, 7.) Kehittämishankkeessa tavoitteiden tunnistamisen apuna käytettiin identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun -menetelmää.

Gas -tavoitteiden laatiminen alkaa tavoitteiden nimeämisellä. Tavoite voi olla millainen tahansa, kunhan se on kuntoutujalle merkityksellinen. Kuntoutujan kannalta on parempi puhua positiivisesta muutoksesta kuin keskittyä ongelmiin. Tavoitteen tulee olla saavutettavissa kuntoutustoimenpiteiden avulla ja saavuttaminen pitää voida arvioida. Kutakin tavoitetta vastaamaan valitaan indikaattori, joka on sovittuna hetkenä arvioitavissa. Indikaattori voi olla laadullinen tai määrällinen ilmaisu. Asteikon laadinnassa valittu indikaattori tehdään mitattavaksi ja arvioitavaksi. (Autti-Rämö, Vainiemi & Sukula 2010, 7-11.)

Muutoksen suunta	GAS-asteikko		Muutoksen laatu
- +	-2	Selvästi odotettua matalampi	Muutoksella ei ole toiminnalle merkitystä, tilanne on ennallaan tai huonontunut
	-1	Jonkin verran odotettua matalampi	Lopputulos on odotettua vähäisempi mutta muutos on oikeansuuntainen
	0	Tavoitetaso	Realistinen saavuttaa
	+1	Jonkin verran odotettua korkeampi	Tavoite on realistinen ja lopputulos on enemmän kuin odotettiin
	+2	Selvästi odotettua korkeampi	Saavutettavissa optimaalisissa olosuhteissa

KUVIO 4. Gas -menetelmä -muutoksen kuvaaminen (Sukula 2013, 43).

Gas -menetelmän tavoiteasteikon laadinnassa asetetaan ensimmäiseksi tavoitetaso (KUVIO 4), joka on Gas -asteikolla 0-taso. Sen jälkeen määritellään asteikot jonkin verran korkeampi, joka on Gas -asteikolla +1-taso ja jonkin verran matalampi, joka on Gas -asteikolla -1 -taso. Seuraavaksi laaditaan selvästi korkeampi +2 -taso ja selvästi matalampi -2 -taso. (Autti-Rämö, Vainiemi & Sukula 2010, 7-11.)

Gas -menetelmän tavoitteiden asettamisen ja asteikon laadinnan jälkeen tavoitteet voidaan kirjata Kelan strukturoidulle Gas -lomakkeelle (KUVIO 5).

Lomakkeeseen voi täyttää asiakkaan tiedot ja lisätä tavoitteet ja asteikon lomakkeen tavoitekohtaan.

Kelaⁱ **GAS – Tavoitteen asettaminen**

PDF-ohje Tyhjennä lomake

Kuntoutujan henkilötunnus

Ohjeita lomakkeen täyttämiseen sivulla 2.

1 Kuntoutujan sukunimi ja etunimet

PERUSTIEDOT

Kuntoutusmuoto Kurssin nro

Aloituspvm. Lopetuspvm.

Palveluntuottaja

2 **TAVOITE 1:**

TAVOITTEEN ASETTAMINEN JA ARVIOINTI

Asteikko		Arviointipvm.
	Selvästi odotettua matalampi	-2
	Jonkin verran odotettua matalampi	-1
	Tavoitetaso	0
	Jonkin verran odotettua korkeampi	+1
	Selvästi odotettua korkeampi	+2

TAVOITE 2:

KUVIO 5. Gas -lomake tavoitteet (Kelan lomakkeet Gas 1 01.11. verkkolomake).

Gas -tavoitteita tulee arvioida asiakkaan kanssa yhdessä sovittuna ajankohtana. Arvioinnin apuna voidaan käyttää Gas -menetelmän T-lukuarvoa (T-Score) . T-lukuarvotaulukko on esitetty kuviossa 6. Vasemmalla oleva luku on arviointipäivänä asiakkaan tavoitteista yhteenlaskettu pistemäärä. Pistemäärää verrataan tavoitteiden määrään ja risteyskohdasta saadaan T-lukuarvo. T-lukuarvo tulisi olla aina lähelle 50. T-lukuarvon ollessa yli 50 tavoitteet on saavutettu keskimääräistä paremmin tai tavoitteet ovat olleet liian helppoja ja T-lukuarvon ollessa alle 50 tavoitteet on saavutettu keskimääräistä huonommin tai tavoitteet on laadittu liian vaikeiksi saavuttaa. (Autti-Rämö, Vainiemi & Sukula 2010, 11-12.)

Pisteiden summa	Tavoitteiden määrä							
	1	2	3	4	5	6	7	8
-16								18
-15								20
-14							18	22
-13							21	24
-12						19	23	26
-11						22	25	28
-10					20	24	27	30
-9					23	27	30	32
-8				21	26	29	32	34
-7				25	29	32	34	36
-6			23	28	32	35	36	38
-5			27	32	35	37	39	40
-4		25	32	35	38	40	41	42
-3		31	36	39	41	42	43	44
-2	30	38	41	43	44	45	45	46
-1	40	44	45	46	47	47	48	48
0	50	50	50	50	50	50	50	50
1	60	56	55	54	53	53	52	52
2	70	62	59	57	56	55	55	54
3		69	64	61	59	58	57	56
4		75	68	65	62	60	59	58
5			73	68	65	63	61	60
6			77	72	68	65	64	62
7				76	71	68	66	64
8				79	74	71	68	66
9					77	73	70	68
10					80	76	73	70
11						78	75	72
12						81	77	74
13							79	76
14							82	78
15								80
16								82

KUVIO 6. Gas -menetelmän T-lukuarvotaulukko (Kelan lomakkeet Gas 1 01.11. verkkolomake).

Gas -menetelmän luotettavuutta ja vaikuttavuutta on tutkittu laajassa tutkimuksessa CP-vammaisten lasten kuntoutuslaitoksessa. Lasten kuntoutuksessa on käytössä monenlaisia menetelmiä, mutta niiden vaikuttavuudesta on vain vähän tietoa. Tutkimuksessa tutkittiin, ovatko Gas -menetelmän positiiviset tulokset paikkansapitäviä ja onko menetelmä luotettava? Tutkimuksessa todettiin menetelmän luotettavuuden olevan hyvästä-erinomaiseen, jos kuntoutushenkilökunta on koulutettu Gas -tavoitteiden laatimiseen. Yksilöllisten kuntoutustavoitteiden asettamisessa Gas -menetelmällä on positiivinen merkitys. (Steenbeek 2010, 8.)

Toisessa Steenbeekin vuonna 2010 tekemässä tutkimuksessa tarkasteltiin Gas -menetelmän luotettavuutta kirjallisuuden valossa ja tässä tutkimuksessa todettiin, että Gas -menetelmässä on lupaavia ominaisuuksia lasten kuntoutuksessa, mutta vaikuttavuutta tulee edelleen tutkia. Lasten kuntoutuksessa mukana vaikuttavat vanhemmat ja kuntoutushenkilökunta. Gas -menetelmän todettiin olevan hyödyksi kaikille osapuolille. Gas -menetelmä koettiin olevan hyödyksi myös kuntoutuksen laadun parantamisessa. Tutkimuksessa huomioitiin, että vaikka lapsen omat tavoitteet olivat erilaiset kuin kuntoutushenkilökunta oli ajatellut, oli silti tulos positiivinen menetelmän luotettavuuden kannalta. (Steenbeek 2010, 128.)

Steenbeekin Gas -menetelmän luotettavuutta arvioivan tutkimuksen keskeinen johtopäätös oli, että menetelmät kuten identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu ja Gas -menetelmä täydentävät toisiaan. Tukeutumalla vain yhteen menetelmään voi jäädä vastaamatta lapsen tarpeisiin ja käyttämällä vain yleistä hoitokäytäntöä jäisivät monet tavoitteet huomioimatta. Gas -menetelmällä pystytään tuomaan näkyväksi tapahtuneen muutoksen määrän suhteessa kuntoutuksen laadun ja sopeutumiskyvyn muutokseen. Tutkimuksessa kuitenkin kritisoidaan Gas -menetelmän T-asteikkoa ja todetaan, että Gas -menetelmää tulisi käyttää mieluiten ilman asteikkoa, koska sen luotettavuudesta ei ole näyttöä. (Steenbeek 2010, 129-130.)

Gas -menetelmän on todettu tutkimuksissa auttavan hahmottamaan tavoitteita konkreettiseen muotoon ja auttavan tavoitteiden seurannassa. Lisäksi sepelvaltimotautia sairastavien naisten tutkimuksessa Gas -menetelmän on todettu auttavan elämäntilanteeseen liittyvässä reflektiossa ja edistävän elintapoihin

liittyvää muutosta. Tavoitteen asettaminen Gas -lomakkeen avulla on koettu kaiken kaikkiaan myönteiseksi. Gas -lomakkeen täyttö asiakkaiden keskuudessa koettiin hyväksi ja konkreettiseksi tavaksi havainnoida asioita, joita tulisi muuttaa elämäntavoissa. (Anttila & Paltamaa 2012, 9, 13-14.)

Miketek on mielenterveyskuntoutuksen ja kuntoutuksen alihankintatöitä tarjoava metallialan yritys. Miketekillä tehtiin palveluiden ja arvioinnin kehittämistä tarkoituksena soveltaa Gas -arviointilomaketta käytännön työkaluna. Tehdyn tutkimuksen tulokset ovat olleet hyvin samankaltaisia. Tutkimushaastattelu on osoittanut, että Gas -menetelmälomake on toimiva työkalu tavoitteiden asettamiseen. Positiivisena koettiin se, että kirjatut tavoitteet voivat olla myös hyvin pieniä. Tutkimukseen osallistuneista puolet koki motivoituneensa käyttäessään Gas -menetelmää ja yhtä moni koki, että tavoitteiden asettamisesta oli ollut hyötyä kuntoutusprosessissa. Gas -lomaketta pidettiin kuitenkin vaikeana ja tavoitekentän laajuus ei innostanut kaikkia. Lomakkeen täyttämiseen tarvittava keskittymiskyky ja pitkäjänteisyys eivät riittäneet kaikilla kuntoutujilla. Tavoitteen toteutumisen arviointia pidettiin helppona. Tavoitteita oli lomakkeen avulla helpompi arvioida kuin laatia. (Kurki 2011, 48-49.)

4 KEHITTÄMISHANKE TOIMINTATUTKIMUKSENA

4.1 Toimintatutkimus kehittämishankkeessa

Toimintatutkimuksen juuria on löydettävissä jo 1920- ja 1930-luvuilta kasvatustieteen pioneerien ajatuksista. Kasvatustieteen pioneerit olivat aiemmin käyttäneet oppilailtaan projektimetodeja ja huomattiin, että projektimetodien yhteydessä tapahtuvaa ongelmanratkaisua voitaisiin käyttää myös opettajien keskuudessa. (Metsämuuronen 2006, 103.)

Toimintatutkimuksen teoreettisena isänä voidaan pitää Kurt Lewiniä, joka loi 1940-luvulla toimintatutkimuksen peruskäsitteistön. Peruskäsitteistöön kuuluu yhteistoiminnallisuus, demokraattisuus ja käytäntöä muuttava luonne. (Metsämuuronen 2006, 103.)

Toimintatutkimuksessa hankitaan tietoa käytännön kehittämistä varten tutkimalla ihmisten toimintaa. Toimintatutkimuksessa kehitetään käytäntöjä paremmiksi järkeä käyttämällä. Toimintatutkimus kohdistuu erityisesti sosiaaliseen toimintaan, eli ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Ihmisiä ohjaa yhteinen tulkinta, merkitys ja näkemys toiminnasta ja sen tarkoituksesta. Toimintatutkimus on yleensä ajallisesti rajattu tutkimus- tai kehittämisprojekti, jossa suunnitellaan ja kokeillaan uusia toimintatapoja. (Heikkinen 2010, 16.)

Perinteisesti ajatellaan, että tutkimuksella selvitetään kuinka asiat ovat ja luodaan havaintojen pohjalta teoreettista tietoa, toimintatutkimuksella tavoitellaan käytännön hyötyä, käyttökelpoista tietoa. Perinteisiä ajatuksia ovat tutkijan ulkopuolisuus ja objektiivisuus, mutta toimintatutkimuksessa tutkija on aktiivinen vaikuttaja ja toimija. Lisäksi perinteiseen tutkimusajatteluun liittyy tulosten esittäminen väitelauseiden avulla, mutta ihmisten toimintaa ei voi ymmärtää vain syy-seuraussuhteilla vaan tutkimuksessa täytyy huomioida toimijoiden tarkoitusperät. (Heikkinen 2010, 19-21.)

Toimintatutkimus on interventioon perustuva, käytännönläheinen, osallistava, reflektiivinen ja sosiaalinen prosessi, jonka tarkoituksena on tutkia sosiaalista todellisuutta ja muuttaa todellisuutta. (Heikkinen 2010, 27.) Toimintatutkimuksen

lähtökohtana voi olla toiminnassa havaittu ongelma, jota ryhdytään kehittämään (Heikkinen 2010, 79).

Kehittämistoiminnalla pyritään jonkin aineellisen tai aineettoman tuotteen kehittämiseen tai parantamiseen. Kehittäminen voi kohdistua myös rakenteisiin tai työyhteisön toimintaan. Kehittämällä pyritään jonkin asian konkreettiseen muuttamiseen. Kehittämistoiminnalla ja tutkimuksella on peruslähtökohtainen ero, sillä tutkimuksella pyritään luotettavaan tietoon. Tärkeintä kehittämistoiminnassa on käyttökelpoisuus. (Toikko & Rantanen 2009b, 4) Käyttökelpoisuuden määrittää se yritys, jossa kehittämistoimintaa tehdään (Alasoini 2006, 42).

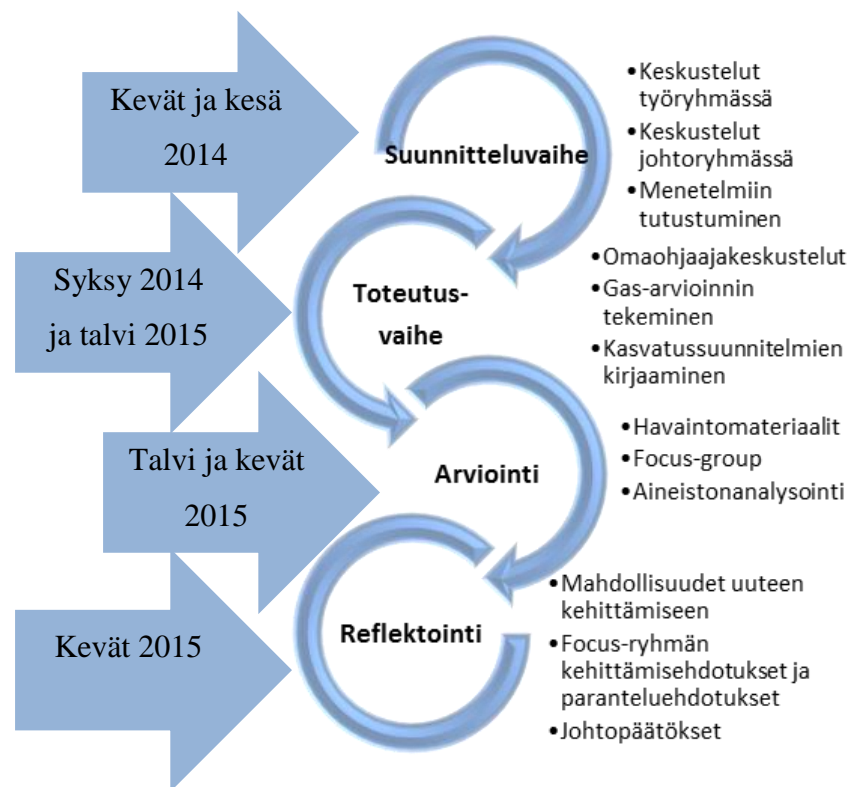
Kehittämisprosessia voidaan kuvata usealla eri mallilla. Kehittämistoiminnassa oleellista on, että kehittämistoiminnan tehtävät vuorottelevat. Toimintatutkimus havainnollistetaan usein syklinä. Syklin vaiheet vuorottelevat kehämäisesti. Kehittämisen aikana toimintatapaa arvioidaan, siitä kerätään havaintomateriaalia, arvioidaan ja reflektoidaan. Kehittäminen johtaa usein reflektoinnin kautta uuteen kehittelyyn ja näin toimintatutkimuksen syklit muodostavat spiraalin. (Heikkinen 2010, 79-81.)

Toikon ja Rantasen (2009) mukaan kehittämisprosessin malleja ovat mm. lineaarinen malli, tasomalli, spagettimalli ja spiraalimalli. Tässä kehittämishankkeessa kehittämisprosessia on kuvattu spiraalimallin mukaan. Spiraalimallin mukainen kehittäminen on pitkäjänteistä ja spiraalin ensimmäinen kehä asettaa vasta lähtökohdat kehittämiselle. Spiraalimallissa reflektio on oleellinen kehittämisen kannalta. (Toikko & Rantanen 2009a, 64, 67). Spiraali kuvaa toimintatutkimuksen vaiheet pelkistetyksi, mutta todellisuudessa suunnittelu, arviointi ja toiminta kulkevat lomittain (Heikkinen 2010, 79-81).

4.2 Kehittämishankkeen prosessin vaiheet

Kehittämishankkeen prosessi eteni suunnitteluvaiheesta, toteutusvaiheeseen, arviointiin ja reflektointiin. Prosessin vaiheet ovat kuvattu kuviossa 7. Kehittämishankkeen suunnitteluvaiheessa aloitettiin keskustelut työryhmän ja johtoryhmän kanssa. Samanaikaisesti kehittämishankkeesta vastaava tutustui

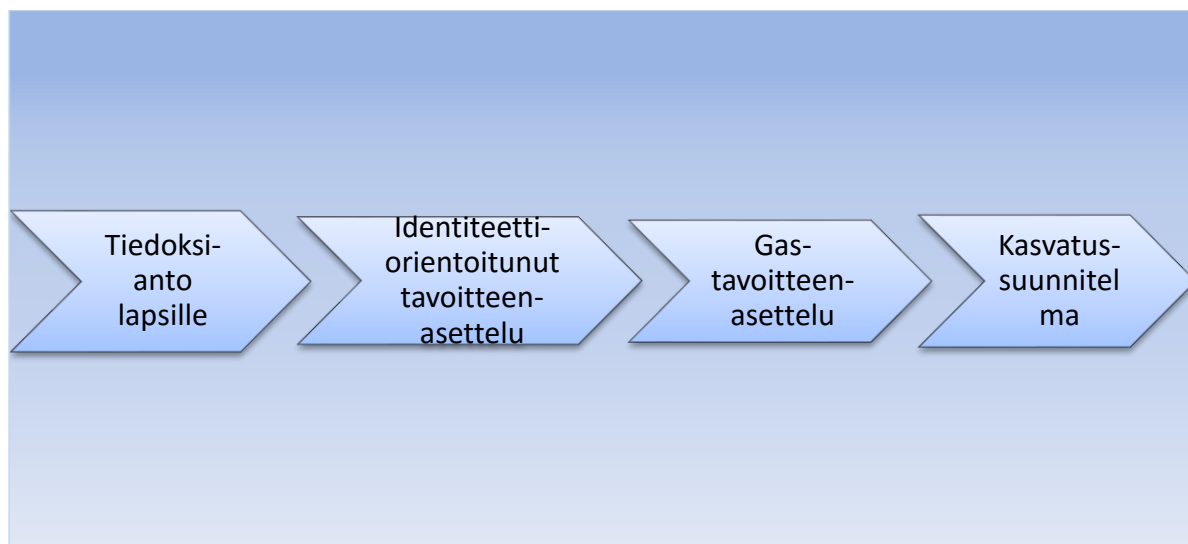
menetelmiin. Toteutusvaiheessa aloitettiin omaohjaajakeskustelut, Gas - arviointien tekeminen ja lopuksi kirjattiin kasvatussuunnitelmat. Arviointivaiheeseen liittyivät havaintomateriaalien kerääminen, fokusryhmätyöskentely ja näiden aineistojen analysointi. Reflektointivaiheessa kerättiin mahdolliset jatkokehittämisehdotukset, fokusryhmästä nousseet toimintamallin kehittämisehdotukset ja johtopäätökset.

KUVIO 7. Kehittämishankkeen eteneminen

Toteutusvaihe, jonka toteuttivat Havumäen pienryhmäkodin ohjaajat, eteni kuvio 8. mukaisesti. Kehittämishankkeesta tiedoksiannon lapsille antoivat omaohjaajat. Tiedoksiannon jälkeen lasten kanssa siirryttiin työskentelyvaiheeseen, joka koostui kahdesta vaiheesta Identiteetti-orientoituneen tavoitteenasettelun mukainen työskentely ja Gas -tavoitteiden asettaminen. Menetelmät yhdistettiin identiteetti-orientoituneen tavoitteenasettelun kuusivaiheisen ohjelman mukaisesti.

Omaohjaajat työskentelivät itsenäisesti ohjelman viidenteen vaiheeseen asti. Kuudennessa vaiheessa työskentelyssä oli mukana myös kehittämishankkeesta vastaava. Näiden menetelmien lisäksi toteuttamisvaiheeseen kuului tavoitteiden kirjaaminen ja kasvatussuunnitelmien laadinta omaohjaajan ja kehittämishankkeesta vastaavan toimesta.

KUVIO 8. Toteutusvaiheen eteneminen kehittämishankkeessa

4.3 Kehittämishankkeen menetelmälliset valinnat

Fokusryhmähaastattelu on valikoidulle ryhmälle tarkoitettu, haastattelurungon (KUVIO 9.) mukainen, haastattelijan vetämä keskustelu (Mäntyranta & Kaila 2008, 1507). Fokusryhmän tekniikkaan kuuluu ajatus keskusteluteeman fokusoimisesta (Toikko & Rantanen 2009a, 145). Fokusryhmähaastattelussa tarkoituksena on saada aikaan paljon keskustelua osallistujien välille, koska keskustelu muodostaa aineiston (Mäntyranta & Kaila 2008, 1510). Fokusryhmän kesto on noin kaksi tuntia ja parhaimmillaan fokusryhmä muodostuu noin 6-10 osallistujasta. Pienemmissä ryhmissä henkilökohtainen rooli voi korostua ja suuremmissa jäädä näkymättömäksi. (Toikko & Rantanen 2009a, 145-146.) Robsonin (2001, 142) mukaan fokusryhmä muodostuu 8-10 osallistujasta.

Fokusryhmän haastattelutilaisuutta varten keskustelun runko (KUVIO 9.) luodaan mahdollisimman selkeäksi ja sitä voidaan jäsentää esimerkiksi kolmen kysymyksen varassa. Keskustelu aloitetaan yleisellä tasolla aihepiiristä. Varsinainen tutkimuskysymys on toinen keskustelun aihe ja kolmantena aiheena näkökulma siirretään tulevaisuuteen. (Toikko & Rantanen 2009a, 146.) Robsonin (2001, 142) mukaan keskustelun runko on hyvä muuttaa kysymyksiksi.

Fokusryhmähaastattelua käytetään itsenäisenä tutkimusmenetelmänä ja yhdistämällä muita tutkimusmenetelmiä (Mäntyranta & Kaila 2008, 1507). Kehittämishankkeessa käytettiin kahta tutkimusmenetelmää. Focusryhmähaastattelun lisäksi käytettiin havainnointia.

Ensimmäinen vaihe:

- Millaisia kasvatussuunnitelmia olet tehnyt aiemmin?
- Millaisia ne ovat olleet?
- Mitä sisälsivät?
- Ketä oli osallistunut kasvatussuunnitelman tekemiseen?
- Ovatko lapset osallistuneet?
- Missä määrin lapset ovat osallistuneet?

Toinen vaihe:

- Millaista oli käyttää identiteettiorientoitunutta tavoitteenasettelua?
- Mitä hyvää ja käyttökelpoista menetelmässä on ollut?
- Oliko työskentely helppoa vai vaikeaa?
- Mitä pulmia menetelmän käytössä on ollut?
- Mitä onnistumisia menetelmän käytössä on ollut?

Kolmas vaihe:

- Miten kasvatussuunnitelmien tekemistä tulisi edelleen kehittää Havumäessä?
- Miten identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun -menetelmää tulisi kehittää?

KUVIO 9. Fokusryhmän haastattelurunko

Fokusryhmän tuottamat haastattelumateriaalit voidaan taltioida monin eri tavoin. Haastattelutilaisuutta voidaan kuvata ja taltioida, jotta tiedetään kuka osallistujista on milloinkin äänessä. Lisäksi haastattelutilaisuus voidaan nauhoittaa ja nauhoituksen lisäksi tehdä muistiinpanoja. Nauhoittamisen etu on, se että nauhoitus vapauttaa haastattelijan tekemään laadukasta haastattelua. Nauhoitettua

aineistoa voidaan litteroida, jolloin pystytään tarkastelemaan merkitysyhteyksiä. Fokusryhmistä voidaan muodostaa myös sellaisia, että ne jäsenetelevät itse ryhmän keskustelun ja tällöin ryhmä tuottaa itse raportin omasta keskustelustaan. (Robson 2001, 144-145; Toikko & Rantanen 2009, 146-147.)

Fokusryhmähaastattelu on toteutettu teemahaastattelulla. Teemahaastattelussa on etukäteen määritelty teemat eli aiheet, mutta kysymykset eivät ole muodoltaan tarkkoja tai järjestäytyneitä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1996, 197).

Teemahaastattelu, jota fokusryhmässä käytettiin, on puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelijalla on työstänyt valmiiksi pääkohdat, mutta voi vapaasti muuttaa teemojen järjestystä ja sanamuotoa haastattelun aikana (Robson 2001, 135, 141). Teemahaastattelussa on tarkoitus löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen, ongelman asetteluun ja tutkimustehtävän mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75).

Havainnointi oli kehittämishankkeen toinen aineistonhankintametsodi.

Havainnoinnin käsite voidaan jakaa kahteen tapaan, eli osallistavaan havainnointiin tai tarkkailuun. Laadullisessa tutkimuksessa havainnointia voidaan toteuttaa monella eri tapaa. Havainnointitapaan vaikuttaa se, mitä ollaan havainnoimassa. (Vilka 2005, 119.)

Tavanomainen tapa havainnoida ihmisten toimintaa on osallistava havainnointi. Osallistava havainnointi on hyvä tapa saada tietoa tutkittavasta yksilönä, yhteisön jäsenenä ja suhteessa tutkijaan. Metodien avulla saadaan tietoa tutkittavan omakohtaisista kokemuksista ja käsityksistä, sekä ryhmän käsityksistä ja tietoa omien ja ryhmän käsitysten suhteesta. Osallistavaa havainnointia voidaan pitää erittäin hyvänä tapana tutkia ja kehittää ajattelu- ja toimintatapoja. (Vilka 2005, 120.) Kehittämishankkeessa omaohjaajat tekivät osallistavaa havainnointia omaohjaaja työskentelyn ajan. He kirjasiivat omia havaintoja, huomioita ja mielipiteitään toimintamallista työskentelyn aikana.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

5.1 Kehittämishankkeen suunnittelu ja valmistelu

Pienryhmäkoti Havumäessä kehittämishankkeen suunnittelu alkoi syksyllä 2014. Suunnitteluvaiheessa kehittämishankkeesta vastaavana kävin keskusteluja johtajan ja johtoryhmän kanssa. Johtoryhmään kuuluivat kaikkien osastojen vastaavat ohjaajat, kasvatusjohtaja ja johtaja. Aihe ja toiminnankehittäminen saivat tuolloin kannatusta ja kasvatussuunnitelmien kehittämiseksi koettiin olevan suuri tarve. Johtoryhmän jäsenillä oli sellainen käsitys, että kasvatussuunnitelmia ei ole kaikilla osastoilla tehty. Johtoryhmässä koettiin kasvatussuunnitelmien olevan tärkeitä työn suunnitelmallisuuden kannalta, mutta myös lakivelvoitteen täyttäminen koettiin tärkeäksi. Kehittämishankkeesta kävin samaan aikaan keskusteluja Havumäen pienryhmäkodin henkilökunnan kanssa. Keskusteluihin henkilökunnasta osallistui kaikki Havumäen yksikössä työskentelevät ohjaajat. Henkilökunnan kanssa mietittiin yhdessä järkeviä toteuttamistapoja ja käytännönjärjestelyjä kehittämishankkeen toteuttamiseksi. Henkilökunnalta nousi esiin huoli ajankäytöstä ja osallistumiseen järjestettävästä työajasta. Käytettävästä työajasta sovittiin erikseen työnantajan kanssa yhteistyösopimuksessa ja kehittämishankkeeseen osallistuvat ohjaajat saivat käyttää enemmän omaohjaaja-aikaa työn toteuttamiseen.

Kehittämishankkeen suunnitelma ja yksityiskohdat valmistuivat lopullisesti marraskuun alussa vuonna 2014. Tuolloin kehittämishankkeen suunnitelma oli esitetty ja hyväksytty Lahden ammattikorkeakoulussa. Kehittämishanketta suunniteltaessa oli päätettävä ketkä osallistuvat kehittämishankkeen tekemiseen. Kehittämishankkeeseen osallistuvat ohjaajat valikoituivat sen mukaan mistä sijoittajakunnista hyväksytyjä tutkimuslupia saatiin. Tutkimuslupia haettiin useista eri sijoittajakunnista ja kaikki Havumäen pienryhmäkodin sijoittajakunnat antoivat tutkimusluvut kehittämishankkeeseen. Lisäksi tutkimuslupaa haettiin kahdesta kaupungista. Näistä kunnista ja kaupungeista sijoitettujen lasten vanhemmat ja lapset antoivat luvan kehittämishankkeeseen osallistumiseen. Myös näiden lasten omaohjaajat olivat halukkaita osallistumaan työskentelyyn. Lisäksi kehittämishankkeeseen osallistui talon toisesta pienryhmäkodista ohjaaja ja lapsi,

sekä yksi tukilapsi. Kehittämishankkeeseen osallistui kolmesta kunnasta ja kahdesta kaupungista yhteensä viisi (5) lasta ja heidän omaohjaajansa.

Kehittämishankkeen tutkimuslupia pyydettiin vanhemmilta ja lapsilta kirjallisesti sen jälkeen kun ensin olin ollut kehittämishankkeesta vastaavana heihin yhteydessä kasvotusten tai puhelimitse. Keskustelussa kerroin mistä kehittämishankkeessa on kysymys, mitä se heiltä vaatii ja mihin tietoja käytetään. Lopuksi toimitin kaikille omat tutkimuslupalomakkeet, jotka vanhemmat allekirjoittivat yhdessä lasten kanssa. Tutkimuslupahakemus on kehittämishankkeen raportin liite 3. Työntekijöiltä pyydettiin myös kirjallisena tutkimuslupaa. Kaikkiin sijoittajakuntiin olin ensin keskusteluyhteydessä ja kerroin mistä kehittämishankkeessa on kyse. Keskustelun jälkeen toimitin tutkimuslupahakemukset ja täytin vaaditut selvitykset kuntiin.

Tutkimuslupahakemusten jälkeen kävin jokaisen omaohjaajan (5) kanssa kahdenkasken keskustelun ja opastin identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun käyttöön ja kerroin mitä tämän jälkeen tapahtuu. Omaohjaajien kanssa käydyn keskustelun tukena oli laadittuna ohjeistus ja lyhyt kuvaus kehittämishankkeen teoriasta. Ohjeistus on kehittämishankkeen raportissa liite 2. Keskusteluissa jokainen ohjaajista kysyi tarkennuksia ohjeistukseen ja kysyi käytännön tavoista toimia lasten kanssa. Keskustelun jälkeen omaohjaajat saivat aloittaa identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun mukaisen työskentelyn lasten kanssa.

5.2 Omaohjaajatunnit ja osallistava havainnointi

Kaikille omaohjaajille (5) annettiin työskentelyn tueksi kopiot identiteetikartasta ja identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun mukaisesta kuusivaiheisesta ohjelmasta (LIITE 2). Kuusivaiheinen ohjelma noudatti identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun aiemman tutkimuksen mukaista ohjelmaa. Omaohjaajien tuli edetä omaohjaajatunneilla lapsentahtisesti ja käyttäen pohjalla annettuja materiaaleja. Omaohjaajatuntien sisältö oli muutoin vapaamuotoinen ja omaohjaajan päätettävissä. Osa omaohjaajista aloitti työskentelyn siten, että ensimmäisessä vaiheessa, jossa lapsen tulisi miettiä ihannoimaansa henkilöä, lapselle kerrottiin tämä etukäteen, jotta hän pystyi valmistautumaan

omaohjaajatuntiin. Osa omaohjaajista aloitti lapsen kanssa työskentelyn ensimmäisestä kerrasta lähtien.

Omaohjaajien päätettäväksi jäivät kirjaavatko he keskusteluista jotakin muistiin. Omaohjaajille annettiin vaihtoehdoksi muistiinpanojen tekeminen, identiteettikartan käyttäminen tai oman muistin varassa työskentely. Osa valitsi muistiinpanot ja osa valitsi muistin varassa työskentelyn. Omaohjaajien tuli tapaamisten jälkeen kirjata ajatuksiaan ja havaintoja liittyen toimintamalliin. Ajatusten kirjaamisesta annettiin ohjeeksi kirjata ranskalaisilla viivoilla niitä asioita joita tuli mieleen ja kiinnittää huomiota asioihin, jotka sujuivat, olivat hyviä, eivät onnistuneet, olivat hankalia tai joita pitäisi vielä edelleen kehittää. Nämä muistiinpanot olivat havaintomateriaalia kehittämishankkeen aineistoa varten.

Omaohjaajat pystyivät itse valitsemaan lasten kanssa sen kuinka monta kertaa he käyttivät keskusteluun. Omaohjaajia ohjeistettiin tekemään sen mukaan mikä vaikuttaa tilanteeseen hyvältä. Kaikkia kehoitettiin käyttämään kunnolla aikaa ensimmäiseen vaiheeseen, jotta myöhemmin työskentely ei takertuisi siihen, että alkuvalmisteluja ei ollut tehty huolella. Osa valitsi tekevänsä työskentelyn muutamassa vaiheessa, osa tunnin mittaisissa pätkissä ja osa ajatteli käyttävänsä aikaa kerran 4 tunnin ajan.

5.3 Gas -tavoitteiden asettaminen

Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun kuudennen askelman jälkeen omaohjaajan, kehittämishankkeesta vastaavan ja lapsen kanssa tavattiin yhdessä. Tapaamisen aikana oli tarkoitus laatia Gas -mallin mukainen tavoitteenasettelu ja käyttää aikaa kasvatussuunnitelmien kirjaamiseen yhdessä omaohjaajan ja kehittämishankkeesta vastaavan kanssa.

Tapaaminen aloitettiin sillä, että omaohjaajalle ja lapselle kerrottiin siitä mikä Gas -menetelmä on, mitkä sen periaatteet ovat ja millä tavalla sitä pystytään hyödyntämään. Lapselle kerrottiin yksilökohtaisesti se miten tavoitteenasettelun asteikko laaditaan. Lapsille korostettiin asteikon auttavan aikuisia arvioimaan kuinka hyvin aikuiset ovat pystyneet auttamaan tavoitteiden saavuttamisessa, eikä

tarkoituksena ole arvioida lapsia. Asteikolla voidaan myös havainnollistaa onko omaohjaajatyöskentelyssä kuljettu kohti lapsen tavoitetta.

Keskustelussa omaohjaajat kertoivat mitä olivat keskustelleet lapsen kanssa ja lapset lisäilivät omia huomioitaan keskustelussa. Keskustelun pohjalta poimittiin esiin niitä tavoitteita, joita lapsi oli tuonut esille identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun aikana. Keskustelusta poimittiin yksi/muutama päätavoite, joka jaettiin selkeisiin osatavoitteisiin. Lapsen ja omaohjaajan kanssa mietittiin yhdessä, mikä olisi saavutettavissa oleva tavoite. Yhdessä päädyttiin hyvin pieniin osatavoitteisiin ja sellaisiin, joita lapset ja omaohjaajat voivat yhdessä saavuttaa. Osatavoitteita kirjattiin ylös kahdesta-kolmeen kappaletta. Yhteensä lapsilla oli kahdesta neljään tavoitetta kirjattuna. Tavoitteiden määrään vaikutti lapsen kokonaistilanne vointi ja ikä. Tavoitteiden määrä arvioitiin sopivaksi omaohjaajan kanssa.

Ennen asteikon laadinta -vaihetta lapsen ja omaohjaajan kanssa käytiin läpi se, että asteikon tulee olla johdonmukainen ja selkeästi arvioitavissa oleva. Tämän jälkeen yhdessä mietimme mahdollista asteikkoa. Asteikon välit pidettiin hyvin pieninä ja sisällöllisesti selkeinä. Asteikon laadinnassa lapset pääsivät myös itse vaikuttamaan asteikon indikaattoreihin ja indikaattorien väleihin. Lapset arvioivat tilanteissa omia voimavaroja ja käytössä olevaa aikaa suhteessa tavoitteeseen.

5.4 Kasvatussuunnitelman kirjaaminen

Gas -asteikon laadinnan jälkeen lapsen ja omaohjaajan kanssa keskustelin yhdessä niistä keinoista, joilla tavoitteet ovat saavutettavissa. Lapsi ja omaohjaaja tekivät yhteisen sopimuksen siitä mitä seuraavilla omaohjaajatunneilla tekevät, mikä on lapsen oman toiminnan osuus ja mitä omaohjaajan tulee tehdä tavoitteiden saavuttamiseksi. Osalla lapsista tavoitteet olivat sellaisia, että omaohjaajan ohjaus oli välttämätöntä tavoitteiden saavuttamiseksi. Osalla lapsilla taas tavoitteet olivat enemmän itsenäisesti saavutettavia. Tavoitteiden sisältöön vaikuttivat samat asiat kuin tavoitteiden määrään, eli lapsen kokonaistilanne, ikä ja psyykinen vointi. Keskustelun jälkeen jokaiselle omaohjaajalle oli varattu aikaa tunti kirjata yhdessä kasvatussuunnitelma kehittämishankkeesta vastaavan kanssa.

Kasvatussuunnitelman kirjaamiseen käytettiin valmista Nappula -lomaketta.

Lomakkeesta otettiin käyttöön sarakkeet: lapsen omat tavoitteet ja tavoitteiden saavuttamiseksi tehty suunnitelma. Lapsen omat tavoitteet kirjattiin selkeästi Gas-mallin mukaisesti. Tavoitteista eriteltiin päätavoite ja osatavoitteet. Kaikki sovitut osatavoitteet kirjattiin kasvatussuunnitelmiin. Tavoitteiden saavuttamiseksi sovittu suunnitelma kirjattiin sille varattuun sarakkeeseen. Kirjaamismuoto oli se mitä lapsen kanssa oli sovittu aiemmassa keskustelussa.

Havumäen pienryhmäkodissa on käytössä kasvatussuunnitelmien kirjaamista varten Nappula -asiakastietojärjestelmässä kasvatussuunnitelmalle tarkoitettu lomake. Aiemmin tätä kasvatussuunnitelmalomaketta oli käytetty sellaisenaan, mutta johtoryhmässä ja Havumäen työryhmässä käydyn keskustelun pohjalta totesimme, että kasvatussuunnitelmalomaketta tulee muuttaa Havumäen tarpeita vastaavaksi. Nappula -järjestelmän kasvatussuunnitelmalomake on yleistä mallia ja se ei myöskään asetu tämän kehitettävänä olevan toimintamallin kaltaiseen käyttöön.

Kasvatussuunnitelman lomakepohjasta olin yhteydessä Nappula -järjestelmän tukeen ja sieltä kerrottiin, että kaikki Nappula -ohjelman lomakkeet ovat muunneltavissa ja muuntamiseen sain käyttöopastusta ja ohjeita. Järjestelmän pääkäyttäjänä pystyin itse muuttamaan kasvatussuunnitelmalomaketta. Nappula -ohjelman kasvatussuunnitelmalomaketta voi edelleen muuttaa tarpeen mukaan vielä siinä vaiheessa kun kasvatussuunnitelmia kirjataan jatkossakin.

Kasvatussuunnitelmalomaketta muutettiin kehittämishankkeen aikana otsikoittain ja otettiin käyttöön vain tarpeellisia osia. Tämän kehittämishankkeen kannalta oleellimmat osat olivat lapsen omat tavoitteet ja tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävät toimet. Näiden kohtien lisäksi kasvatussuunnitelmiin kirjattiin lapsen perustiedot.

Kasvatussuunnitelman kirjaamisen jälkeen omaohjaajalla oli vielä mahdollisuus keskustella kehittämishankkeesta vastaavan kanssa jatkotyöskentelystä lapsen kanssa. Keskustelua käytiin siitä miten nyt tehtyä identiteettiorientoitunutta tavoitteenasettelua voi käyttää, kun osatavoitteet on saavutettu. Omaohjaajien kanssa sovittiin, että tavoitteiden arvioinnin jälkeen lapsen kanssa keskustellaan ja määritellään päätavoitteesta uusia osatavoitteita. Mikäli päätavoite on jo saavutettu, eikä ole tarpeenmukaista enää määrittää uusia osatavoitteita lapsen

kanssa, palataan takaisin identiteettiorientoituneeseen tavoitteenasetteluun ja haetaan uusia tavoitteita. Lisäksi keskusteltiin tavoitteiden mukaisesta toiminnasta ja omaohjaaja-ajan suunnittelusta tavoitteiden suuntaisesti.

5.5 Fokusryhmätyöskentely

Kehittämishankkeen fokusryhmä -työskentelyyn osallistuivat kaikki ohjaajat, jotka olivat kehittämishankkeen toteutuksessa mukana. Koulutukseltaan ohjaajista kaksi oli lähihoitajia ja kolme sosionomia. Työskentelyyn oli varattu tilat kokoushuoneistosta ja asianmukaiset välineet olivat valmiiksi hankittuna. Haastatteluvälineistöä olivat nauhuri, useampi iso arkki paperia muistiinpanoja varten ja tusseja. Lisäksi haastattelutilaisuudessa tarjoihtiin aamiainen. Fokusryhmän -työskentelyä varten oli varattu aikaa kaksi tuntia klo 8-10. Koko työskentely nauhoitettiin ja lisäksi ohjaajat kirjasivat pääkohdat ylös paperille.

Fokusryhmän haastattelu eteni haastattelurunkoa mukailleen (KUVIO 9). Työskentelyn aikana ohjaajia ohjeistettiin ensin keskustelemaan siitä millaisia kasvatussuunnitelmia he ovat aikaisemmin tehneet ja millaista sisältöä niissä on ollut. Välillä keskustelua tuli palauttaa takaisin aiheeseen. Ohjaajat olisivat mielellään siirtyneet jo seuraavaan vaiheeseen.

Toisessa keskustelun vaiheessa ohjaajia ohjeistettiin keskustelemaan ja kirjaamaan millaista oli käyttää identiteettiorientoitunutta tavoitteenasettelua. Oliko työskentely helppoa vai vaikeaa? Millaisia pulmakohtia tai onnistumisia oli tullut? Voisiko työskentelytapa sopia Pienryhmäkoti Havumäkeen? Viimeisessä vaiheessa keskusteltiin siitä miten menetelmää tulisi edelleen kehittää tai mitä olisi jatkossa hyvä huomioida.

5.6 Aineiston käsittely

Havaintoaineisto ja fokusryhmätyöskentelyn tuottama nauhoitettu aineisto kirjattiin Word -ohjelmaan. Word -ohjelmaan kirjattu aineisto litteroitiin. Litteroinnissa nauhoitettu aineisto muutetaan kirjalliseen muotoon. Kirjoitettuun muotoon muuttaminen helpottaa aineiston analysointia ja luokittelua. (Vilka 2005, 115.) Litteroinnin tarkkuuteen vaikuttaa tutkimuksen tavoite. Litteroinnin

pitää vastata haastateltujen sanomia ja heidän antamia merkityksiä. Litteroinnissa tulee käyttää litterointisymboleja ja niistä tulee mainita tutkimuksessa. (Vilka 2005, 115-117.) Tutkiessa ihmisten mielipiteitä ja näkemyksiä aineiston sanatarkka litterointi on riittävää, kun esimerkiksi vuorovaikutusta tutkittaessa litterointi on syytä tehdä tarkemmin (Mäntyranta & Kaila 2008, 1511).

Aineistoa tuli Fokusryhmän pohjalta 2,5 tuntia nauhoitettua aineistoa ja 10 sivua käsiteltävää tekstiä. Näiden lisäksi aineistoon käytettävissä oli viisi sivua ohjaajien tekemiä muistiinpanoja ja havaintoja työskentelyvaiheesta ja Fokusryhmän ohjaajien tekemät kirjalliset materiaalit. Kaikki materiaali yhdistettiin ennen aineiston ryhmittelyä.

Aineisto käsiteltiin sisällönanalyysin tapaa soveltaen. Sisällönanalyysi menetelmällä pyritään saamaan ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysi on menettelytapa, jolla voidaan systemaattisesti ja objektiivisesti lähestyä analysoitavaa tutkimusmateriaalia. Sisällönanalyysin mahdollisia dokumentteja on laaja kirjo. Tärkeintä analyysissä on päätyä johtopäätöksiin ja vastata arviointikysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Käytännön arvioinnissa on mahdollista tarkastella kehittämishanketta luokitteluna, jossa luodaan teemoja. Teemoja voi löytää joko aineisto- tai teorialähtöisesti. (Robson 2001, 176-177.) Kehittämishankkeessa fokusryhmän tuottama litteroitu materiaali ja omaohjaajien havainnot työskentelyvaiheessa käsiteltiin sisällönanalyysin tapaa soveltaen. Tämän kehittämishankkeen aineiston analyysissä sovellettiin sisällön analyysin aineistolähtöistä tapaa.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston analysoinnissa on kolme vaihetta: Aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Laadullisen aineiston analysoinnin perimmäisenä tarkoituksena on tiedon arvon lisääminen, joka toteutetaan selkiyttämällä ja yhtenäistämällä aineistosta saatavaa tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyritään löytämään jokin toiminnan logiikka. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi lähtee liikkeelle siitä, että aineiston keräämisen jälkeen aineisto pitää muuttaa tutkittavaan muotoon. Ennen analyysiä, tutkijat päättävät, mistä logiikkaa aletaan etsiä. Tämän jälkeen aineisto

pelkistetään. (Vilka 2005, 115, 140). Aineiston pelkistäminen voi olla aineistosta saadun tiedon tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Mahdollisuuksia tiivistämiseen on esimerkiksi litterointi tai koodaaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Litteroitu fokusryhmän keskustelu kirjattiin ensimmäisellä kerralla sellaisena kuin fokusryhmään työskentelyyn osallistuneet ohjaajat olivat asian tuoneet esille. Kirjaus tehtiin sanatarkasti. Puheenvuorot eriteltiin rivivälillä ja kesken puheenvuoron tulleet kommentit kirjattiin sulkeisiin (). Puheenvuorot oli helppo eritellä, koska kirjaamisen yhteydessä kaikkien osallistuneiden äänet olivat hyvin tunnistettavissa ja nauhoite oli laadultaan erittäin hyvä. Täytesanat kirjattiin sellaisina kuin puhekielessä olivat, mutta taukoja ei kirjattu. Tämän jälkeen nauhoitettu keskustelu kuunneltiin uudelleen ja lisättiin asiayhteydet, jos ne eivät kirjoitetusta tekstistä selkeästi tulleet esille. Asiayhteydet merkittiin kenoviivalla /. Asiayhteyksien löytäminen oli tulosten kannalta oleellista.

Litteroitua aineistoa pelkistäessä aineistosta karsitaan pois se tieto, joka ei ole tutkimuksen kannalta oleellista (Vilka 2005, 140). Aineiston ryhmittelyssä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään yhdeksi luokaksi. Ryhmittelyn jälkeen aineistosta erotellaan olennainen tieto ja tiedon pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110-111.)

Kehittämishankkeen fokusryhmien haastatteluaineistot litteroitiin ja havainnointiaineistot pelkistettiin ja pilkottiin osiin. Tämän jälkeen aineisto teemoiteltiin ja ryhmiteltiin samankaltaisuuksien mukaan. Aineistosta etsittiin useimmin esiin nousseet teemat, sekä ne teemat joista käytiin ristiriitaista keskustelua. Lisäksi huomioitiin ne teemat, joissa vastattiin kehittämishankkeen tavoitteeseen ja tarkoitukseen. Analysoidusta aineistosta tehtiin edelleen johtopäätöksiä ja vastattiin kehittämishankkeen tarkoitukseen.

Litteroitu aineisto tiivistettiin poistamalla tekstistä epäolennainen keskustelu ja täytesanat. Lisäksi yksi Fokusryhmään osallistuneista ohjaajista puhui vahvasti murretta ja tämä murre käännettiin puhekielelle. Tämän lisäksi lauseita tiivistettiin

niin, että lauseesta tulee asiasisältö paremmin esille. Tämän jälkeen tiivistetyt lauseet pilkottiin jokainen asia eri lauseeksi ja lauseet irroteltiin toisistaan.

Lauseet ryhmiteltiin omiin ryhmiinsä haastattelurungon mukaisesti.

- Kokemukset kasvatussuunnittelusta
- Lasten osallisuus kasvatussuunnitelmien tekemisessä
- Millaisia kasvatussuunnitelmien tulisi olla?
- Kasvatussuunnitelmien arviointi
- Miten identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu sopii Pienryhmäkoti Havumäen käyttöön?
- Huomiot identiteettiorientoituneesta tavoitteenasettelusta.

Jokaisessa ryhmässä alkuperäinen ilmaisu tiivistettiin lyhyemmäksi ilmaisuksi ja tiivistämisen jälkeen luokiteltiin. Esimerkiksi ensimmäisestä ryhmästä, joka koski kokemuksia kasvatussuunnittelusta, luokiksi nousivat vaihteleva käytäntö, vaihteleva sisältö ja vaihtelevat osallistujat, sekä ei kokemusta. Liitteessä 1 on kuvattu esimerkkinä sisällönanalyysin teemoittelu. Fokusryhmän tulokset on otsikoitu haastattelurungon ja aineistosta nousseiden ryhmien mukaisesti.

6 FOKUSRYHMÄN JA HAVAINNOINNIN TULOKSET

6.1 Kokemuksia kasvatussuunnittelusta

Havumäen pienryhmäkodissa oli vaihteleva käytäntö siitä, miten kasvatussuunnitelmia oli tehty ja oliko niitä tehty laisinkaan? Toisella osastolla ohjaajat kertoivat, etteivät olleet tehneet kasvatussuunnitelmia laisinkaan. Edellisen esimiehen aikana esimies oli itse tehnyt joitakin kasvatussuunnitelmia, mutta niitä ei erityisemmin ollut käyty työryhmässä läpi. Työryhmällä ei ollut tietoa siitä mitä kasvatussuunnitelmiin oli kirjattu. Kasvatussuunnitelmia ei ollut luettu ohjaajien kesken järjestelmällisesti kummassakaan työryhmässä, mutta toisessa työryhmässä ne oli käyty läpi suullisesti, keskustellen työryhmän palaverissa. Kaikki ohjaajat eivät olleet tietoisia kaikkien osastolla asuvien lasten kasvatussuunnitelmista.

Se teki niitä, x oli esimies. Teki yhden. Mäkin joskus kysyin niistä ja jäi jotenkin epämääräiseksi, että tehdään jotenkin neuvottelun pohjalta, mutta sitten se jäi. Jäi roikkuu. Koitin vähän millainen se on. Sanoin jotenkin et tehtäis yhdessä niitä ja vietäisiin johonkin kokoukseen, mutta sitten niin ei tehty.

Kirjattiin vaan mitä neuvottelussa oli puhuttu, mutta ei niitä käyty läpi. Niitten mukaanhan sitten toimitaan, mutta ei ole mitenkään enempää tuotu esiin.

Toisella osastolla yksi ohjaaja oli tehnyt kasvatussuunnitelmia. Osastolla osa ohjaajista teki suunnitelmat itsenäisesti ja osa teki vastaavan ohjaajan kanssa. Kaikki kokivat kuitenkin, että kasvatussuunnitelmia olisi pitänyt tehdä ja ne olisivat tarpeellisia.

Kasvatussuunnitelmien kirjaamisesta oli vaihteleva käytäntö. Osa ohjaajista oli kirjannut kasvatussuunnitelmia Nappula -ohjelmaan, mutta he eivät olleet varmoja olivatko täyttäneet oikean lomakkeen. Lomakkeiden nimet olivat myös ohjaajille epäselviä. Lomake koettiin laajaksi ja haastavaksi täyttää.

Joo täytetty koko kaavake nappulasta. Kaavakkeessa on ehkä vähän toistoa.

Lomakkeissa nimi menee jotenkin ristiin. Sitten mie en tiedä mikä mun pitää täyttää. Täytin yks yö kummatkin (kaavakkeet). Mun mielest se oli vähän tortta på tortta.

Kasvatussuunnitelmien sisällöstä oli montaa eri näkemystä. Osa ohjaajista oli kirjannut niitä asioita, jotka olivat nousseet esille lapsen asiakassuunnitelman neuvottelussa. Asiakassuunnitelman neuvottelu on sosiaalitoimen järjestämä huostaanoton tarpeen arviointia ja sijoituksen suunnitelmaa koskeva puoli vuosittain järjestettävä neuvottelu. Osa ohjaajista oli kirjannut niitä asioita, jotka nousevat työryhmän ajatuksista.

Kirjattiin vaan mitä neuvottelussa oli puhuttu, mutta ei niitä enempää käyty läpi. Niitten mukaanhan sitten toimitaan, mutta ei ole mitenkään enempää tuotu esiin.

... käytiin palaverissa koko tiimin kanssa omahoidettava läpi ja siinä ne tavoitteet läpi ja käytiin samalla sen nuoren kanssa läpi. Käytiin nuoren kanssa, et onks ne sellasia mitä kannattaa pitää.

Aikaisempia kokemuksia tehdyistä kasvatussuunnitelmista oli useammalla ohjaajalla ja kaikki ohjaajat toivat esille sen, että hedelmällisintä on tuoda asiakassuunnitelman neuvottelussa nousseet asiat esille työryhmä palaverissa ja kirjata ne kasvatussuunnitelmiin. Sosiaalityöntekijän osuutta kasvatussuunnitelmien tekemisessä ei nähty merkityksellisenä, koska kasvatussuunnitelman nähtiin olevan arjen työkalu.

Kyl se ilman muuta pitäis olla kaikilla se kun ei olla koko ajan töissä. Jos on paljon asiakkaita niin on erillaista luonteeltaan. Enemmän yhdellä työntekijällä. Lasten kanssa pitäis olla koko työryhmän asia.

Onhan se paljon järkevämpää et työryhmässä mietitään kuin se, et mietittäis sossun kanssa kun ollaan siinä arjessa mukana.”

6.2 Lasten osallisuus kasvatussuunnitelmien tekemisessä

Havumäessä lapsen osallisuus kasvatussuunnitteluun oli vähäistä. Lapset eivät varmastikaan tiedäneet mikä heidän kasvatussuunnitelmansa oli, eivätkä he tiedäneet mitä heistä oli kirjattu. Lapset eivät olleet lukeeet heidän kasvatussuunnitelmia, eikä heille ollut kerrottu mitä kasvatussuunnitelmissa oli lukeeet. Lapset ovat tiedäneet, mitä asiakassuunnitelmaneuvoittelussa oli puhuttu ja, jos kasvatussuunnitelma perustui asiakassuunnitelmaneuvoitteluuun, oli lapsilla tiedossa mitä tavoitteita heille oli asetettu. Erikseen näistä ei kuitenkaan lapsen kanssa ollut keskusteltu. Oli myös tilanteita, joissa lapsi ei ole itse halunnut osallistua asiakassuunnitelmaneuvoitteluuunsa ja tällöin ohjaaja oli kertonut lapselle mitä neuvoittelussa oli keskusteltu.

En ole luettanut niitä (kasvatussuunnitelmia) vaan kausikoosteet. Mutta tuota, en ole näitä suunnitelmia luettanut, eihän sinne kirjoiteta muuta kuin se mitä neuvoittelussa on ollut. Tai jos lapsi ei ole ollut mukana (asiakassuunnitelmaneuvoittelussa) niin olen kertonut mitä siinä on ollut.

Aikaisempia kokemuksia ohjaajilla oli siitä, että kasvatussuunnitelmat oli tehty asiakkaan näköisiksi ja kirjattu sellaisiksi, siten että asiakas oli ollut mukana tekemässä niitä. Myös toinen ohjaaja kertoi, että työryhmän kanssa keskustelun jälkeen nuoren kanssa oli keskusteltu siitä onko kasvatussuunnitelmassa ne asiat mitä siellä nuoren mielestä piti olla.

6.3 Millaisia kasvatussuunnitelmien tulisi olla

Havumäen ohjaajien keskuudesta nousi vahvasti esille se, että kasvatussuunnitelmien tulisi olla koko työryhmän mielipide. Yksin lapsen asioista vastuussa oleminen koettiin liian suureksi vastuuksi ja haasteelliseksi. Koko työryhmän mielipide koettiin tärkeäksi, koska kaikki työryhmäläiset ovat lasten arjessa mukana. Hyväne pidettiin sitä, jos omaohjaajat mieltisivät lasten tavoitteita ennen asian käsittelemistä työryhmässä. Omaohjaajan rooli tässä asiassa koettiin merkitykselliseksi.

Kyl se ilman muuta pitäis olla kaikilla se (kasvatussuunnitelma tiedossa) kun ei olla koko ajan töissä. Jos on paljon asiakkaita niin ne on erillaisia luonteeltaan. Enemmän vastuuta yhdellä työntekijällä. Lasten asioiden pitäis olla koko työryhmän asia.

On haasteellista ja aika vastuullistakin jos aattelee, et joutuis itse miettimään ja on iso vastuu jos joutuu ajattelee sen lapsen asioita yksin.

Tavoitteiden sisällöstä nousi esiin se, että tavoitteiden tulisi olla pieniä ja pilkottuna osiin, jotta lapset saisivat onnistumisen kokemuksia. Lisäksi positiivinen palaute heti onnistumisen jälkeen olisi tärkeää.

Kasvatussuunnitelmien tulisi olla sellaisia joilla kehitetään lapselle haastavia asioita, jotka eivät välttämättä ole lapselle mieluisia. Tarkoituksena ei ole parantaa niitä asioita, joissa lapsi on jo valmiiksi hyvä.

Varmaan se, et antaa positiivista palutetta heti niin se on tärkeä.

Kasvatus- ja kuntoutussuunnitelman ei ole tarkoitus olla sellainen et tehdään kymppin oppilaita vaan se et kehitetään niitä mitkä on heikkoja ja mitkä ei oo niin mukavia. Se on sen tarkoitus.

6.4 Kasvatussuunnitelmien arviointi

Havumäessä kasvatussuunnitelmien toteutumista oli arvioitu asiakassuunnitelmaneuvoittelussa puolen vuoden välein sillä osastolla, jossa kasvatussuunnitelmia oli tehty. Kasvatussuunnitelmien arvioinnissa ei ollut huomioitu lasta erikseen vaan palautteen antaminen oli jäänyt omaohjaajan vastuulle. Lisäksi kasvatussuunnitelmia oli arvioitu myös työryhmän palavereissa, mutta mitään järjestelmällistä tapaa ei ollut olemassa.

Me käydään ehkä niinku ehkä isossa tiimissä kaikki lapset läpi ja sai ottaa esille et tää on se tavote ja näyttää vähän heikolle. Ja sitten sossun kans käydään läpi. Aika paljon käydään työryhmässä, et jos on joku uus juttu et miten sujuu ja jos ei suju niin mitä tehtäis.

Aiempiä kokemuksia ohjaajilla oli siitä, että arviointia oli tehty yhdessä asiakkaan kanssa, jonka jälkeen työryhmä oli kommentoinut kasvatussuunnitelman ja lopulta kasvatussuunnitelma oli toimitettu sosiaalityöntekijälle. Näin arvioinnissa oli ollut kaikki osapuolet mukana.

6.5 Miten identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu sopii Pienryhmäkoti Havumäen käyttöön?

Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun mukaisesti keskustellessa asioiden ulkoistaminen ihaileman henkilön kautta koettiin luontevaksi keskustelun kanavaksi. Luontevammaksi kuin, että nuorelta kysyttäisiin, mitkä hänen tavoitteensa ovat. Ohjaajat pääsivät keskusteluissa puhumaan lasten kanssa sellaisista näkökulmista ja asioista, jotka eivät arjessa olisi tullut esille.

Ainakin niissä tilanteissa toimisi, jossa on vaikeus löytää puheyhteys tai on vaikea alkaa keskustelemaan tai on vaikeus puhua omista asioistaan niin on helpompi lähteä miettimään muuta kuin omaa itseään. se ei ole kaikkein helpoin kun puhutaan aina minusta ja minun elämästä niin on kivempi joskus miettiäkin jotain muuta.

Ajanpuute koettiin huonoksi. Lasten kanssa työskentelyyn kului paljon omaohjaajatunteja ja työskentelyn olisi voinut tehdä huolellisemmin. Menetelmän koettiin vievän aikaa myös positiivisessa mielessä. Ohjaajat olisivat halunneet käyttää työskentelyyn vielä enemmän aikaa. Ohjaajat olivat sitä mieltä, että ohjaajan tulee olla sitoutunut työskentelyyn.

On ihan pakkopullaa kun ei revi aikaa mistään. Tuntu enemmän velvollisuudelta ja pakolta eikä hyödylliseltä työvälineeltä.

Ajan puute oli huonoa. Olis voinu käyttää enemmänkin aikaa. Olisin halunnut että on enemmänkin aikaa.

6.6 Huomiot identiteettiorientoituneesta tavoitteenasettelusta

Eteneminen lapsen mukaisesti koettiin hyväksi. Ohjaajat olivat työskentelyn aikana kuunnelleet lapsia ja kokeneet, että levottomissa hetkissä työskentelyä ei

ollut kannattanut jatkaa. Rauhallisemmassa tilanteessa oli aiheesta löytynyt taas kivaa keskusteltavaa ja keskustelussa oli noussut esille uusia asioita. Lapsen mukaisesti toimiessa parhaimmaksi koettiin se, että identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelun -menetelmä oli innostava ja pisti lapsen miettimään itselleen tärkeitä asioita. Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun -menetelmän kautta lasta oli pystytty kuulemaan ja lapsi oli päässyt vaikuttamaan itselleen tärkeisiin asioihin.

Se on sellainen lapsesta lähtöinen et on mukavaa ja innostavaa ja pistää miettimään itselle tärkeitä asioita.

Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun -menetelmän runko koettiin hyväksi ja lapsen mukaiseksi. Ohjaajat pitivät siitä, että he pystyivät etenemään lapsen oman mielenkiinnon mukaan ja pystyivät käyttämään runkoa etenemisen apuna. Ohjaajat pitivät myös siitä, että sisältöä pystyi muokkaamaan omanlaisekseen. Osa ohjaajista oli käyttänyt menetelmää toiminnallisempänä ja osa keskustelevampana.

En kokenut edes itse runko on niin kauheen tarkka ja ei niitä vaiheita tarvii vetää niin tarkkaan kun se on aika luonnotonta. Oli hyvä runko, mut ei sitä pitäisikään käyttää niin et ei voida puhua tästä nyt kun se tulee vasta myöhemmin.

Työskentelyssä ohjaajan läsnäolo koettiin tärkeäksi. Jos menetelmää käyttäisi rutiinilla, saattaisi jäädä huomioimatta oikeat asiat.

Täytyy olla oikeasti läsnä et sä teet niitä huomioita jos sen tekee vaan rutiinilla niin ei välttämättä löydä niitä asioita.

Lapsen ikä koettiin merkitykselliseksi. Havumäen lasten ikä vaihtelee kuitenkin vauvasta 17 -vuotiaaseen, ja mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä enemmän tavoitteet ovat aikuisten määriteltävissä. Lapsen psyykkinen vointi pitää myös huomioida.

Mitä mä ajattelen noita meidän lapsia, et helpommin pääsis ehkä nuorempien kanssa juttuun. Ehkä viistoista vuotiaan kanssa oli vaikea löytää sitä yhteistä aikaa ja saada helpommin motivoitua

siihen keskusteluun ja miten niihin nuorempien kanssa pääsisi helpommin keskusteluun ja ne haluaisi enemmän muutenkin sitä aikuisten aikaa.

... jos vertaa vaikka vauvaa ja sitten 17 -vuotiasta niin mitä pienempi niin sen enemmän aikuisen päätettävissä. Ja psyykkinen taso pitää huomioida, et pystyykö asettaa tavoitteita.

Kaikki ohjaajat huomasivat, että lapsilta ja nuorilta löytyi normaaleja arvoja, jotka eivät olleet arjessa päässeet esille.

Tulee näkyviin jotenkin sellaisia normaali-ihmisen arvoja et vaikka tuntuu arjessa et mikään ei kiinnosta ja kaikki on ihan sama.

Vau mitä arvoja sulla on. Tämmöiset ei tulisi esille missään muussa keskustelussa.

Vahvasti keskusteluissa nousi esiin se, että aikuislähtöiset tavoitteet tulisi saada huomioitua jotenkin ja ne pitää tulla kasvatussuunnittelussa huomioiduksi. Pelkästään lapsen omat tavoitteet eivät riitä.

Yhteiskunnassa ei pärjää ja jos et osaa tehdä ruokaa niin se on jo vaarallista tai sulla ei ole päivärytmiä. Sä tiput tästä. Näkemysero on se et yhteiskunta vaatii ja kuka määrittää sen, et mikä on riittävää. Se et on perustaidot hallussa, mut se et sä et kykene pesemään hampaita se on mun mielestä aika sellainen asia mihin pitää puuttuu.

...pitää olla yhteiskunnallisia tavoitteita.

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET

Kehittämishankkeen tuloksena syntyi kehittämishankkeeseen osallistuneille lapsille kasvatussuunnitelmat. Kasvatussuunnitelma tehtiin yhdessä omaohjaajan, lapsen ja kehittämishankkeesta vastaavan kanssa. Kasvatussuunnitelman kirjaamiseen käytettiin Havumäen pienryhmäkodissa käytössä olevaa Nappula -ohjelman kasvatussuunnitelmien kirjaamiseen tarkoitettua lomaketta. Lomaketta pystyy muuttamaan ja päivittämään aina tarpeen mukaan. Nappula -ohjelma tallentaa automaattisesti päivitetyn lomakkeen aina uudeksi lomakkeeksi ja näin ollen vanhoja kasvatussuunnitelmia pystyy tarkastelemaan myös jälkikäteen. Lomake on Nappula -ohjelmassa nimeltään hoito- ja kasvatussuunnitelma.

Kasvatussuunnitelma koostettiin lapsen perustiedoista ja tämän kehittämishankkeen toimintamallin mukaisesti asetetuista tavoitteista. Lisäksi omaohjaaja, lapsi ja kehittämishankkeesta vastaava keskusteli yhdessä siitä, millä keinoin tavoitteet tulee saavutetuiksi. Tämän keskustelun pohjalta kasvatussuunnitelmaan kirjattiin keinot, joilla tavoitteisiin päästään. Keskustelun aikana sovittiin yhdessä lapsen kanssa mitä hänen itse tulisi tehdä ja mikä jää omaohjaajan tehtäväksi.

Nappula -ohjelma siirtää automaattisesti kasvatussuunnitelma -lomakkeelle lapsen perustiedot, joihin kuuluu lapsen nimi, sosiaaliturvatunnus ja hänen silloinen asuinpaikkansa. Nappula -ohjelma tunnistaa millä osastolla lapsi asuu ja hänen omaohjaajansa, jotka näkyvät perustiedoissa. Lapsen perustietojen lisäksi Nappula -ohjelma tallentaa automaattisesti kasvatussuunnitelman laatimispäivän. Tämä päivä näkyy kasvatussuunnitelmalomakkeessa ja tallennetun kasvatussuunnitelman tiedostonimessä. Tiedostonimet ovat aina samaa muotoa, jossa on ensin päivämäärä ja sen jälkeen lomakkeen nimi. Kasvatussuunnitelman tallennusnimi on esimerkiksi 2.4.2015 hoito- ja kasvatussuunnitelma.

Kasvatussuunnitelmaan kirjattiin kehittämishankkeen toimintamallin mukaan asetetut tavoitteet. Tavoitteet kirjoitettiin kasvatussuunnitelmassa kohtaan lapsen tavoitteet. Tavoitteista kirjoitettiin päätavoite, josta eriteltiin kaksi-kolme osatavoitetta. Osatavoitteet kirjattiin Gas -mallin mukaisesti. Osatavoitteet otsikoitiin ensin tavoiteltavan asian mukaan. Tavoiteltavataso merkittiin 0 -

tasoksi, eli lapselle riittävä tavoiteltava taso. 0 -tason jälkeen kirjattiin -1 ja +1 tasot ja -2 ja +2 tasot. Kaikki osatavoitteet kirjattiin samaan muotoon Gas -mallin mukaan.

Tavoitteiden saavuttamiseksi sovitut keinot kirjattiin kasvatussuunnitelmaan. Keinot kirjattiin sellaisena, kuin ne oli aiemmin lapsen kanssa sovittu. Keinot kirjattiin Nappula -lomakkeessa kohtaan, jonka otsikko oli keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Kohdassa jaoteltiin erikseen lapselta ja omaohjaajalta tai työryhmältä odotetut asiat. Ensin kirjattiin suunnitelma lapsen tehtävistä. Tämän jälkeen kirjattiin ohjaajien tehtävät. Useimmat lasten tavoitteista oli sellaisia, että ohjaajien apu oli välttämätöntä.

Lopuksi kasvatussuunnitelmassa on allekirjoitusrivi. Riville kirjataan kasvatussuunnitelman kirjaamispäivä ja kasvatussuunnitelman laatinut ohjaaja allekirjoittaa kasvatussuunnitelman. Kasvatussuunnitelmat ovat luettavissa Nappula -ohjelmasta, jonne kaikilla oman osaston ohjaajilla ja kaikilla vastaavilla ohjaajilla on mahdollisuus päästä.

Kasvatussuunnitelman lisäksi kehittämishankkeen tuloksena on yhteinen jaettu ymmärrys. Fokusryhmän ja havainnoinnin tuloksista nousee vahvasti ohjaajien kokemus ymmärryksestä, joka liittyy lapsen asioihin, toiveisiin ja arvoihin. Lasten osallisuudella oli suuri merkitys juuri tämän ymmärryksen lisäämisen suhteen. Tulosta tukee ohjaajien näkemys siitä, että tämän kaltaisia asioita, joista lapset kertoivat, ei olisi varmasti noussut esiin missään muussa keskustelussa. Ohjaajat näkivät myös lapsen arvot ja ihanteet uudesta näkökulmasta ja lapsi sai ohjaajan ymmärryksen omista asioissaan ja tavoitteissaan. Omaohjaajien ja lasten välisen yhteisen ymmärryksen lisääntyä, omaohjaajat arvostivat enemmän ja ymmärsivät paremmin lasten asettamia tavoitteita, arvoja ja ihailun kohteita.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kehittämishankkeen tavoitteena oli laatia kasvatussuunnitelmia Havumäen pienryhmäkotiin sijoitetuille lapsille. Kasvatussuunnitelmissa hyödynnettiin identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun ja Gas- menetelmän yhdistävää toimintatapaa.

Kehittämishankkeen aikana Havumäen pienryhmäkodissa tehtiin kehittämishankkeeseen osallistuneiden ohjaajien omaohjattaville kasvatussuunnitelmat. Näiden kasvatussuunnitelmien tekemisessä pystyttiin käyttämään identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun ja Gas- menetelmän yhdistävää toimintatapaa. Kasvatussuunnitelmat kirjattiin Nappula-ohjelman kasvatussuunnitelmalomakkeelle, käytiin työryhmissä läpi ja omaohjaajat työskentelivät lasten kanssa tavoitteiden suuntaisesti yhdessä sovittujen keinojen mukaisesti.

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kehittää toimintatapaa kasvatussuunnitelmien tekemisessä ja saada lapset huomioiduksi aiempaa yksilöllisemmin ja asiakaslähtöisemmin. Kehittämishankkeen tulokset ilmaisevat, että tämän tarkoituksen mukaisesti pystyttiin toimimaan. Lapset saivat yksilöllistä huomiota työskentelyvaiheessa ja tavoitteet asetettiin lapsen merkitykselliseksi kokemien tavoitteiden mukaisesti. Yksilöllinen huomioiminen ja asiakkaan rooli aktiivisena osallistujana ovat myös Havumäen pienryhmäkodin kotisivuille kirjattuja toimintatapoja. Kehittämishanketta toteutettiin Havumäen toimintatapojen mukaisesti.

Kehittämishankkeella pystyttiin tavoittelemaan kuntoutuksen yleisiä periaatteita huomioimalla lapsi asiakaslähtöisesti. Kaikki keskustelut noudattivat lapsentahtisuutta ja lasten tavoitteet olivat lasten itsensä määrittelemiä. Lapset saivat osallistua keskusteluun, siitä millä keinoin tavoitteita voidaan saavuttaa.

Lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§) velvoittaa sijaishuollon yksiköitä tekemään sijoitetuille lapsille kasvatussuunnitelmat.

Kasvatussuunnitelman sisältöä ei ole tarkemmin määritetty. Havumäessä ei kaikilla osastoilla ollut aikaisemmin tehty kasvatussuunnitelmia ja kuten tulokset kertovat ei kasvatussuunnitelmien tekemisessä ole ollut yhtenäistä linjaa.

Kehittämishankkeen kautta osalle lapsista tehtiin kasvatussuunnitelmat lakivelvoitteen mukaisesti.

Kehittämishankkeella tavoiteltiin lisäarvoa kasvatussuunnittelutyössä. Tulosten pohjalta tulisi arvioida soveltuuko identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu toimintatavaksi Pienryhmäkoti Havumäessä. Kaiken kaikkiaan identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun ja Gas -menetelmän yhdistävää toimintatapaa pidettiin hyvänä. Eniten kritiikkiä nousi menetelmän käyttämiseen kuluvasta ajasta. Osa ohjaajista koki, että olisi halunnut käyttää enemmän aikaa toimintatavan käyttämiseen. Yksi ohjaajista koki työskentelyn vaikeana ajan puutteen vuoksi. Samankaltaisia tuloksia on saatu Identity Oriented Goal training -tutkimuksessa, jossa haasteena todettiin olevan ajan käyttö ja se, etteivät työntekijät luottaneet omaan taitoonsa tavoitteen asettajina. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 307.) Kehittämishankkeeseen osallistuneet ohjaajat nostivat esille tavoitteiden riittävyyden ja sen tulisiko tavoitteiden olla enemmän yhteiskunta- tai aikuislähtöisiä. Ohjaajat kaipasivat myös työryhmän tukea kasvatussuunnitelman tekemiseen.

Aikaisemmassa identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun Uusi-Seelantilaisessa tutkimuksessa todettiin, että joissain tapauksissa oli haastavaa löytää ihailemasta henkilöstä juuri ne asiat, joissa asiakas saattaisi tarvita kuntoutusta. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 304.) Saman haasteen kohtasivat Havumäen ohjaajat, jotka miettivät tavoitteiden riittävyyttä määrällisesti ja laadullisesti. Samaten ohjaajat kokivat, että tavoitteet löytyivät helposti, mutta olivatko ne juuri sellaisia, joissa lapsi tarvitsee kuntoutusta.

Ohjaajat arvioivat, että parhaimmillaan identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu toimii niillä lapsilla, jotka ovat sisäänpäin kääntyneitä, joiden kanssa on hankala saada keskustelua ja jotka jäävät usein aikuisen huomiota vaille. Lisäksi ohjaajat kokivat, että keskustelut toisen henkilön kautta olivat lapsille helpompia. Lasten oli helpompi miettiä tavoitteitaan ihailemansa henkilön kautta kuin itsensä kautta. Ohjaajat näkivät lasten tavoittelemia asioita ja arvoja eri valossa kuin aiemmin. Aikaisemmassa tutkimuksessa todettiin, että asiakkaiden tapa ajatella on muuttunut. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 303-304.) Havumäessä tosin useampi ohjaaja toi sen esille, että he näkivät lapsen asiat uudessa valossa ja

ohjaajien tapa ajatella lapsen asioista muuttui. Menetelmä koettiin erityisen hyväksi niille nuorille ja lapsille joiden kanssa puheyhteyden löytyminen oli haastavaa. Haastavissa tilanteissa ohjaajat olivat erityisen yllättyneitä siitä miten hienoja arvoja ja kuinka sitoutuneesti nuoret ja lapset olivat omia arvoja toteuttaneet. Erään lapsen kohdalla menetelmällä saatiin avattua ohjaajien ja lapsen välinen ristiriita.

Yhteinen jaettu ymmärrys on yksi kehittämishankkeen tuloksista, joissa lapsen osallisuuden merkitys on korostunut. Kehittämishankkeen raportin alussa on kuvattu lapsen osallisuuden merkitystä ja vaikutusta, jotka toteutuvat myös tässä kehittämishankkeessa. Bardyn, Salmisen ja Heinon (2001) mukaan osallistuminen oman elämänpiiriin ja yhteisöjen elämään ja toimintaan antaa lapselle mahdollisuuden rakentaa ymmärrystä siitä kuka hän on, mihin kuuluu ja miten elää (125). Lisäksi Reinikainen (2009) erittelee osallisuuden eduiksi muun muassa kuulluksi tulemisen, vaikuttamisen mahdollisuuden, ymmärryksen kasvamisen ja lastensuojelun toteuttamisen muuttumisen luontevaksi, sekä yhteisen arvioinnin mahdollisuuden. (140). Kaikki nämä edut ovat tulleet esille kehittämishankkeen aikana. Lapset ovat tulleet kuuluiksi omassa asiassaan ja heillä on ollut paljon aikaa omaohjaajien kanssa keskustella itselle tärkeistä asioista. Lapset ovat voineet vaikuttaa heidän tavoitteisiinsa kasvatussuunnittelussa, sekä lapset ovat voineet vaikuttaa siihen mistä ihannoimasta henkilöstä he ovat alun perin halunneet keskustella. Lasten, sekä ohjaajien ymmärrys suhteessa lapsen haaveisiin ja tapaan ajatella on kasvanut. Lastensuojelun toteuttaminen on muuttunut luontevammaksi, koska tavoitteellisesta työskentelystä on tullut lapsille merkityksellisempää oman vaikuttamisen kautta. Lopulta myös yhteinen arviointi on mahdollista tämän kehittämishankkeen kautta.

Ohjaajien keskusteluissa nousi muutama kehittämishankkeen kannalta tärkeä kehittämis ehdotus. Aikaisempiin kokemuksiinsa verraten ohjaajat toivat esille, että olisi tärkeää saada työskentelyyn koko työryhmä mukaan. Toisella osastolla oli tapana käydä kasvatussuunnitelmat työryhmän tiimeissä läpi ja kehittämishankkeen aikana tehtyjen kasvatussuunnitelmien sisältö käytiin yhteisesti läpi. Toinen kehittämishankkeen kannalta tärkeä ehdotus oli keskustelujen kirjaaminen. Ohjaajat toivoivat, että lasten kanssa keskusteluihin voisi palata ja uusia tavoitteita nostaa vanhasta keskustelusta, mutta muistaakseen

lasten kanssa käymänsä keskustelut, tulisi ne kirjata. Ohjaajat kirjasivat kehittämishankkeen aikana lasten kanssa käymänsä keskustelut muistilapulle ja nämä muistilaput talletettiin seuraavaa keskustelua varten.

Tavoitteen asettamisen vaiheessa ohjaajien apuna oli Gas -koulutuksen käynyt ohjaaja. Aikaisemmassa Gas -menetelmän luotettavuutta arvioivassa tutkimuksessa todettiin, että Gas on menetelmänä luotettava vain, jos sitä käyttää koulutuksen saanut henkilö (Steenbeek 2010, 8, 128-130). Kehittämishankkeessa nousikin esille, että tavoitteita löytyi helposti ja ohjaajat, eivät olisi itse välttämättä löytäneet sen kaltaisia tavoitteita. Gas -koulutuksen käyneen henkilön osaamista pidettiin tärkeänä. T-asteikko on saanut tutkimuksissa kritiikkiä (Steenbeek 2010, 8, 128-130). T-asteikkoa ei käytetty Havumäessä laisinkaan.

Havumäen ohjaajat eivät olleet aikaisemmin arvioineet kasvatussuunnitelmien toteutumista. Kasvatussuunnitelmia oli käyty läpi tiimeissä ja mietitty lasten edistymistä, mutta järjestelmällisesti lasten kasvatussuunnitelmia tai tavoitteiden saavuttamista ei ollut arvioitu. Gas -menetelmä tuo nyt mahdollisuuden järjestelmälliseen arviointiin. Arviointivaihetta ei käyty läpi kehittämishankkeen aikana.

Miketekillä tehdyn tutkimuksen mukaan positiivisena koettiin se, että kirjatut tavoitteet voivat olla myös hyvin pieniä (Kurki 2011, 48-49). Tavoitteiden pilkkominen ja pienentäminen oli asia, joka nousi ohjaajilta esiin keskustelussa, jossa mietittiin millaisia tavoitteiden tulisi olla.

Konstan Koti ja Koulu oy:ssä tehtiin kasvatussuunnitelmien kehittämistyötä ja kuultiin nuorten mielipiteitä kasvatussuunnittelusta. Nuoret olivat kokeneet aikuisten olleen erimieltä heille tärkeistä tavoitteista. Kehittämishankkeen johtopäätöksenä oli, että nuoret tulisi ottaa mukaan kasvatussuunnitteluun. (Talvitie 2014, 83-84.) Havumäessä aikuiset kokivat ymmärtävänsä paremmin lasten tavoitteita kun he keskustelivat lasten kanssa seuraten identiteettiorientoitunutta tavoitteenasettelun menetelmää. Ohjaajien kokemuksen mukaan lapsi tuli kuulluksi ja ymmärretyksi kasvatussuunnittelutyössä. Identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelun menetelmä on erityisesti asiakaslähtöinen ja lasta kuunteleva menetelmä ja kritiikkiä kehittämishankkeessa

tuli juuri tästä ajattelusta. Keskustelua nousi yhteiskunnan tavoitteista suhteessa lasten omiin tavoitteisiin. Osa ohjaajista ajatteli, että kasvatussuunnitelmassa pitäisi olla ehdottomasti yhteiskunnan vaatimia tavoitteita. Yhteiskunnan vaatimien tavoitteiden lisäksi kasvatussuunnitelmassa tulisi näkyä aikuisjohtoisuus ja aikuisten määrittämät tavoitteet, eikä pelkästään lasten määrittämät tavoitteet.

Autti-Rämö (2008) korostaa, että lapsen kuntoutuksessa tavoitteiden saavuttaminen ei ole mahdollista, elleivät ne ole tärkeitä myös lapselle itselleen. Se edellyttää kuntoutustyöntekijältä lapsen ajatustapoihin paneutumista ja hänen toimintansa seuraamista. Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun mukaisen työskentelyn aikana koettiin, että lasten nostamat asiat olivat todella merkityksellisiä lapsille. Lapset olivat innostuneita työskentelystä. Ohjaajat toivat esille, että heidän mielestään lasta pitää jonkin verran tuntea, koska työskentelyyn vaikuttaa lapsen ikä ja sen hetkinen psyykinen vointi. Muita erityisiä huomioita ohjaajilta oli positiivisen palautteen merkitys ja se, että tavoitteen asettelussa tulee huomioida onnistumisen kokemus. Läsnäolo, positiivinen palaute ja tavoitteiden pilkkominen pieniksi tavoitteiksi koettiin tärkeäksi.

Lopullisesti kasvatussuunnitelman kirjaaminen oli omaohjaajien tehtävä. Jatkossa kasvatussuunnitelmia tulee päivittää vähintään puolen vuoden välein ja aina silloin kun suunnitelmaan tulee muutoksia. Päivittäminen jatkossa on myös omaohjaajan tehtävä.

Keskustelun pohjalta edelleen kehittämistarpeita nousi. Ohjaajat ideoivat, että asiat ja tavoitteet olisi hyvä kirjata lapselle puhtaaksi ja laittaa lapsen omaan kansioon. Lapsi saattaisi haluta nähdä niitä myöhemmin ja muistiinpanot helpottaisivat ensi kerralla työskentelyn jatkamista. Ohjaajilta nousi esiin, että tässä olisi hyvä tilaisuus kehittää silta-ajatusta, joka kulkisi lapsen sijoituksen läpi mukana. Ihanteellista olisi se, että lapsi identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun kautta oppisi asettamaan itselleen tavoitteita ja löytämään itselleen merkityksellisiä asioita.

9 POHDINTA

9.1 Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun ja Gas -menetelmän sopivuuden arviointi Pienryhmäkoti Havumäen käyttöön

Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun koettiin sopivan toimintamalliksi Havumäkeen ja toimintamallia voidaan käyttää kasvatussuunnitelmien tekemiseen. Ohjaajien mielestä työtä oli kiva tehdä ja osa ohjaajista oli innostuneita. Ohjaajat kokivat, että oma innostuneisuus lisäsi lapsen innostusta työskentelystä. Työskentely koettiin mukavaksi yhdessäoloksi ja hyvää menetelmässä oli ohjaajien mielestä se, että siihen pystyi liittämään tekemistä.

Ohjaajat kokivat, että tämän kehittämistyön kautta pääsi käsiksi muihinkin lapsen asioihin ja lapsi pystyi avautumaan omista asioistaan enemmän.

Identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu auttoi aikuista ja lasta pääsemään puhumaan sellaisista asioista, jotka eivät muissa keskusteluissa tai työskentelyssä tulisi välttämättä esille. Toisen henkilön kautta puhuminen oli lapselle hyvä tapa keskustella tavoitteista ja itselleen merkittävistä asioista. Toimintatapaa käytettäessä on huomioitava riittävä työskentelyaika.

Erittäin positiiviseksi ja onnistuneeksi ohjaajat kokivat, kun lapsesta nousi uusi asia esiin, mikä ei varmasti olisi noussut esille missään muussa keskustelussa. Keskustelun pohjalta selvisi, että lapsen ja aikuisten näkemykset hänen asiastaan olivat aivan erilaiset. Lapsen ajatus hänen pulmastaan oli, että hän toteuttaa kunnianhimoisesti, perfektionistisesti ja nöyrästi omaa tavoitettaan, jonka aikuiset olivat tulkinneet ongelmakohdaksi. Keskustelu avarsi näin aikuisen näkemyksen lapsen tilanteesta. Keskustelussa nousi ilmi, että lapsen arvot olivat todellisuudessa aikuistenkin näkökulmasta ihailtavia ja hän oli näihin erittäin sitoutunut. Ohjaaja koki päässeensä syvemmälle lapsen näkemyksiin tämän keskustelun kautta.

Ohjaajat kokivat, että niissä tilanteissa menetelmä toimi, joissa oli vaikeus löytää puheyhteys tai lapsen oli vaikea puhua omista asioistaan. Ohjaajat ajattelivat, että nuoren tai lapsen ei ole aina helppoa puhua omasta itsestään ja omasta elämästään, joskus lapsen tai nuoren on mukavampi miettiä jotain aivan muuta. Erityisesti

sellaisten lasten kanssa menetelmän ajateltiin toimivan, jotka ovat sisäänpäin sulkeutuneita ja joita aikuiset eivät tunne.

Ohjaajien näkemyksen mukaan osa lapsista innostui nopeasti ja löysi hyvin ihailemansa henkilön. Lapset jopa toistuvasti kyselivät: voidaanko taas tehdä sitä työtä? Erityiseksi nousi se, että jotkin asiat ihailemissa henkilöissä olivat erittäin merkityksellisiä lapsille. Keskustelut koettiin kaikin puolin yllättävänkin helpoiksi.

Menetelmän kautta ohjaajat kokivat, että pystyvät huomioimaan niitä lapsia, jotka arjessa jäävät vähemmälle huomiolle. Erityisesti tästä syystä menetelmä koettiin Havumäkeen sopivaksi. Ohjaajien mielestä paras olisi tarjota kaikille mahdollisuus menetelmän käyttöön, mutta jokainen voisi itse harkita onko toimintamalli soveltuva.

Erityisen haastavaksi menetelmässä kaikki ohjaajat kokivat työskentelyn aloittamisen. Lapset ajattelivat, etteivät halua kertoa omia juttujaan ja he eivät olisi malttaneet aloittaa työskentelyä. Kaikki kuitenkin pääsivät alkuun osa aikuisjohtoisemmin ja osa taas oma-aloitteisemmin. Alun haasteiden jälkeen haastavaksi koettiin keskustelun rajaaminen. Osa lapsista halusi pian alun jälkeen alkaa muuttamaan ihailemaansa henkilöä ja osalla oli jutustelu rönsyillyt laajastikin. Ohjaajat eivät olleet varmoja siitä auttaako rajaaminen keskustelussa vai estääkö se sitä? Ohjaajat olivat varoneet suuresti johdattelemasta keskustelua ja tästä he eivät olleet varmoja, onko rajaaminen hyvä vai huono asia. Osan mielestä olisi hyvä jos aikuinen johdattelisi ja osa koki, että pääasia oli lapselta itseltään nousseet asiat.

Ajan riittäminen koettiin haastavana, jos identiteettiorientoitunut tavoitteenasettelu pitäisi käydä läpi joka kerta uudestaan, mutta menetelmä koettiin hyvänä, jos menetelmää ajatellaan jatkumona. Yksi ohjaajista koki työskentelyn vaikeana, koska aika kasvatussuunnitelman tekemiseen ei olisi riittänyt. Hän oli kokenut työskentelyn velvollisuutena ja pakkona, eikä hyödyllisenä työvälineenä.

Ohjaajat pohtivat, että nuorempien lasten kanssa pääsisi ehkä paremmin alkuun, yhteistä aikaa olisi helpompi löytää ja saisi heidät helpommin motivoitua

keskusteluun, koska nuoremmat haluavat muutoinkin enemmän aikuisen aikaa. Toisaalta taas vanhempien kanssa keskustelut olivat sujuvampia. Nuorempien kanssa ohjaajat ajattelivat, että keskustelua joutuu enemmän ohjaamaan ja rajaamaan. Koettiin, että onnistuminen keskusteluissa oli kuitenkin ohjaajasta kiinni. Onnistumiseksi koettiin se, että sai hiljaisimman lapsen keskustelemaan.

Ohjaajien mielestä kasvatussuunnitelmassa pitäisi olla yhteiskunnan vaatimia tavoitteita, vaikka ne eivät lapselta itseltä tulisi esille. Asiaan liittyi kuitenkin näkemysero siitä, mikä on yhteiskunnallisesti riittävää ja mitä tulee vaatia? Ohjaajat pohtivat missä määrin kuitenkin kasvatussuunnitelma on nuoren oma, kun jossain määrin siihen aikuinen on kuitenkin vaikuttanut. Aikuinen on ottanut esille huomionarvoisia asioita. Voiko aikuinen jotenkin ujuttaa niitä yhteiskunnan tavoitteita tai johdatella niihin vai onko se sen jälkeen keinotekoinen? Voiko lapsi oikeasti vaikuttaa asioihinsa? Ohjaajien mielestä päätavoitetta pilkkoessa pitää käydä koko prosessi läpi ja päästä aikuisten määrittämiin tavoitteisiin. Ohjaajat ajattelivat, etteivät lapsilla voi olla aina samat suunnitelmat ja tavoitteet vaan tavoitteiden tulee vaihtua. Tavoitteet tulee pilkkoa pieniin osiin ja asettaa saavutettaviksi. Lapsen saavuttaessa tavoitteensa tulee aikuisen antaa välitön positiivinen palaute. Palautteen antaminen koettiin kannustavaksi ja palkitsevaksi.

Ohjaajat kyseenalaistivat riittääkö lapsen kasvatussuunnitelmaan muutama tavoite. Pitäisikö siellä olla lisäksi aikuisjohtoisia tavoitteita?

Kasvatussuunnitelma lomaketta pidettiin suhteessa laajempaan tällä hetkellä.

Ohjaajat pohtivat olisiko näistä useammasta tavoitteesta aikuisen hyvä keskustella lapsen kanssa ja käydä läpi lasten pulmakohтия. Lapselle itselle ajateltiin tavoitteiden löytämisen olevan helpompaa vaikka vuorovaikutukseen pääseminen olisi haastavaa.

Ohjaajien mielestä vastuuta kasvatussuunnitelmien toteuttamisesta arjessa tulee jakaa työryhmässä. Työskentelyä osastolla pidettiin tällä hetkellä yksilökeskeisenä ja vaarana yksilökeskeisessä työskentelyssä koettiin olevan lasten vääränlainen vallankäyttö tai vallanottaminen, valehteleminen ohjaajien välillä ja ohjaajien jakaminen hyviin ja huonoihin ohjaajiin. Lisäksi ohjaajat kokivat työmäärän jakautuvan epätasaisesti haastavien lasten kohdalla.

Nappulan -kasvatussuunnitelmalomake sai paljon kritiikkiä siitä, että lomakkeissa oli toistoa, nimeäminen ei ole onnistunut ja osa lomakkeista oli sisällöltään huonoja. Lomake pitäisi ohjaajien mielestä ehdottomasti päivittää.

Alkuperäisen ohjeistuksen mukaisesti jokainen ohjaaja työskenteli omaohjattavansa kanssa kuusivaiheisen ohjelman mukaisesti. Työskennellessä huomattiin kuitenkin, että kuudennessa vaiheessa oli hyvä olla paikalla Gas - tavoitteenasettamisen tekijä. Työskentelyä muokattiin siten, että ohjaajat työskentelivät viisi vaihetta ja kuudennessa vaiheessa työskenneltiin yhdessä.

Tavoitteenasettelun hetkellä kukaan lapsista ei halunnut kertoa toiselle ohjaajalle mitä he olivat aiemmin keskustelleet omaohjaajansa kanssa. Lapset kokivat yhteiset keskustelut salaisuudeksi, eivätkä he olisi halunneet tuoda asiaa uudelleen julki. Kaikki antoivat kuitenkin omaohjaajalle luvan kertoa, mitä olivat puhuneet. Lapset innostuivat tätä kautta kertomaan keskusteluista uudelleen. Osaa lapsista hiukan hävetti se minkä ihailunkohteen he olivat valinneet, mutta lopulta lapset olivat erittäin ylpeitä valinnoistaan.

Tavoitteen asettamisen kohdalla kaikille lapsille löytyi ensimmäinen tavoite helposti. Toisen tavoitteen kohdalla lähes kaikki lapset sanoivat, että tavoite oli huono ja se vaihdettiin sellaiseksi, jonka lapsi hyväksyi. Ohjaajat keskustelivat lapsen kuullen yhdessä tavoitteista. Tavoitteita koettiin löytyvän yllättävänkin helposti, vaikka alkuun sellaisia tavoitteita ei ollut edes mielessä. Määritellyt tavoitteet koettiin hyviksi.

Identiteettieritenoituneen tavoitteenasettelun kuusivaiheista ohjelmaa ei ole välttämätöntä jatkossa käyttää uudelleen vaan tästä edellisestä keskustelusta nousseita asioita voidaan käyttää uusina päätavoitteina. Saman ihannoiman henkilön käyttö seuraavalla kerralla koettiin järkeväksi. Haastavaksi tässä nähtiin se, että keksiikö tästä samasta henkilöstä enää uusia tavoitteita. Koko keskustelun uudelleen käyminen koettiin tarpeelliseksi vain sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi on kasvanut tai lapsen tarve on muuttunut. Huomionarvoiseksi nostettiin se, että kukaan ei oikeasti tiedä millainen lapsen valitsema ihailema henkilö on, vaan ihaileman henkilön kautta työskentely liittyy mielikuviin, jotka voivat olla hyvin erilaiset aikuisilla ja lapsilla.

Kehittämishankkeella saatiin aikaiseksi paljon positiivisia tuloksia, jotka puoltavat toimintatavan soveltuvuutta. Suurimmat kritiikit koskivat ajan käyttöä ja ajan järjestämistä, jotta työskentely pystyttiin toteuttamaan. Lisäksi ohjaajat toivoivat aikuislähtöisten tavoitteiden näkymistä kasvatussuunnitelmassa lasten tavoitteiden lisäksi. Jotta toimintatapaa voi käyttää menetelmänä Havumäessä, tulee Nappulan kasvatussuunnitelmalomake päivittää. Ohjaajien mielestä menetelmä olisi hyvä jakaa koko työryhmälle, jotta kaikilla olisi mahdollisuus käyttää sitä. Ohjaajat toivoivat kuitenkin valinnanvapautta menetelmien käytön suhteen ja mahdollisuutta käyttää jotakin toista menetelmää, jos he kokevat löytävänsä tavoitteet helpommin toisella keinolla.

9.2 Kehittämishankkeen toteutuksen arviointi

Kehittämishanke toteutui suunnitelman mukaisesti. Suunnitteluvaiheessa pohdittiin, että suurin riski on tutkimuslupien saaminen sijoittajakunnista. Lupia haettiin niistä kunnista, joista Havumäessä olevat lapset oli sijoitettu marraskuussa. Vuoden alkuun mennessä kuitenkin lapsiryhmässä oli tapahtunut muutama muutos, joka vaikutti siihen, että yhden uuden lapsen sijoittajakunnasta ei ollut haettu tutkimuslupaa ja tämä lapsi ei kehittämishankkeen mukaiseen työskentelyyn pystynyt osallistumaan. Kehittämishankkeesta jäi pois yksi lapsi. Myös työntekijöiden keskuudessa tapahtui muutoksia, mutta tämä ei vaikuttanut kehittämishankkeen toteutukseen.

Kehittämishanke toteutettiin Havumäessä osalle lapsista ja lapset valikoituivat sijoittajakunnan mukaan. Lasten ikähaitari oli suppea ja nuorin osallistujat oli noin 12 -vuotias ja vanhin 19 -vuotias. Tämä ikähaitari kuitenkin kuvastaa Havumäkeen sijoitettujen lasten ikää. Suurin osa sijoitetuista lapsista on tämän ikäisiä. Kehittämishankkeessa ei saatu kokemusta pienten lasten kanssa työskentelystä toimintatavan mukaisesti.

Kehittämishankkeessa ohjaajat valikoituivat osallistuvien lasten mukaan ja osallistuvia ohjaajia oli alun perin yhteensä kuusi. Näistä kuudesta yksi koki, että toimintatapa oli liian aikaa vievää, eikä aloittanut työskentelyä omaohjattavan kanssa.

Lasten kanssa työskentelyn aloittaminen ei sujunut ongelmitta. Lapsiryhmässä ja ohjaajissa tapahtui syksyn aikana useita muutoksia ja kehittämishankkeeseen osallistuvista lapsista kaksi muutti pois Pienryhmäkodista ja yksi ohjaajista siirtyi toiseen lastenkotiin. Pois muuttaneiden lasten tilalle tulleista uusista lapsista toinen oli sellaisesta kunnasta, josta ei ollut haettu tutkimuslupaa kehittämishankkeeseen. Toisen lapsen kanssa pystyttiin aloittamaan työskentely heti, kun vanhemmat antoivat työskentelylle luvan.

Työskentelyn aloittaminen ei ollut ongelmatonta millään osastolla, koska kaikki omaohjaajat kokivat, ettei työskentelylle ollut aikaa, vaikka kaikille oli osoitettu erikseen ylimääräiset omaohjaajatunnit jolloin työskentelyn pystyisi aloittamaan. Omaohjaajatunteja ei ollut käytetty kehittämishankkeen edistämiseksi vaan tuolloin oli käyty läpi muita asioita. Omaohjaajatuntien lisäksi kaikille kehittämishankkeeseen osallistuville ohjaajille ja lapsille oli osoitettu erikseen pidempi omaohjaajapäivä, jolloin ohjaajilla on aikaa työskennellä lapsen kanssa noin 4 tuntia. Alun kangertelun jälkeen työskentely lähti sujumaan ja työskentelyvaihetta oli ilo seurata, koska osa omaohjaajista vaikutti erittäin innostuneilta työskentelystä.

Työskentelyvaiheen aloittaminen tapahtui ohjaajien toimesta hyvin verkkaisesti ja työskentely aloitettiin vasta viime hetkillä. Osa ohjaajista sai paljon suunniteltua omaohjaaja-aikaa. Ajan tasapuolista jakautumista ei kuitenkaan pystytty toteuttamaan, koska osa omaohjaajista oli oma-aloitteisempia kuin toiset.

Ohjaajien ohjeistaminen tapahtui suullisesti ja kirjallisesti. Omaohjaajille annettiin muistilapuksi Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun kuusi vaihetta. Osa ohjaajista kysyi työskentelyn aikana neuvoa ja ohjausta.

Gas -tavoitteen asettelun vaihe sujui Kelan antaman ohjeistuksen mukaisesti. Ensimmäiset tavoitteet olivat helppoja ja löytyivät hyvin selkeästi lasten esille tuomista asioista. Indikaattorien valinta oli osassa tavoitteita helppoja ja osassa haastavampia. Kaikkien lasten tavoitteisiin löytyi indikaattorit, joiden avulla tavoitteiden saavuttamista pystytään jatkossa arvioimaan.

Fokusryhmän työskentelyyn pystyivät osallistumaan kaikki kehittämishankkeeseen osallistuneet työntekijät. Tämä oli jopa odotuksia parempi

tilanne, koska Fokusryhmä järjestettiin yhtenä päivänä ja aamu aikaan. Lisäksi samaan aikaan työryhmässä oli paljon sairauslomia, mutta nämä eivät onneksi vaikuttaneet Fokusryhmän työskentelyyn.

Alun perin Fokusryhmän tuottama kirjallinen materiaali oli tarkoitus käyttää havaintomateriaalien kanssa arviointimateriaalina, mutta lopulta tulosten luotettavuuden kannalta järkevämpi tapa oli litteroida koko Fokusryhmän työskentelyn aikana nauhoitettu materiaali.

Fokusryhmän työskentely oli erittäin intensiivistä ja keskustelu lähti heti hyvin liikkeelle. Keskustelua vauhditti mielestäni se, että muutamalla osallistujalla oli edellisestä työpaikasta erittäin hyviä kokemuksia kasvatussuunnitelmien ja kuntoutussuunnitelmien tekemisestä ja he toivat kokemuksiaan esille. Keskustelu eteni oikein sujuvasti. Muutamaan kertaan piti palauttaa mieliin mistä aiheesta keskusteltiin. Lisäksi yhdessä hiljaisessa hetkessä toistin keskustelun aiheen ääneen, joka johti uuteen keskusteluun.

Kaikki ohjaajat osallistuivat fokusryhmän keskusteluun hyvin tasavertaisesti ja kaikki toivat omat kokemuksensa esille. Keskustelun tasavertaista jakautumista ei tarvinnut ohjata. Ryhmäläiset osasivat keskenään huomioida toisensa. Fokusryhmätyöskentelyyn käytettiin aikaa koko kaksi tuntia, joka oli riittävä aika koko tiedon keräämiseen. Työskentelyssä päästiin loppuun kiirehtimättä. Tulosten käsittely sisällönanalyysin tapaa soveltaen oli järkevä tapa ja tulokset muodostuivat helposti. Keskustelun pohjalta löytyi selkeät tulokset.

9.3 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointia

Sosiaalialan tutkimukseen liittyy erityispiirteitä, koska tutkimukseen osallistuvat henkilöt ovat jonkin hoidon piirissä. Keskeinen eettinen ongelma on se, että onko hyväksyttävää lähestyä tällaisessa elämäntilanteessa olevia henkilöitä? (Mäkinen 2006, 111-113) Laitosoloissa (kuten vankilat, lastensuojelulaitokset, sairaalat ja vanhainkodit) on tärkeää, että suostumuksen vapaaehtoisuus toteutuu jokaisen tutkittavan kohdalla (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012-2014).

Lapset ovat ensisijainen tietolähde heidän elinolojaan tutkiessa. Lapsia koskevissa tutkimuksissa tulee kuitenkin pystyä huomioimaan lapsen ikä ja kehitystaso.

Lapsia koskevissa tutkimuksissa tulee päteä samat eettiset periaatteet kuin aikuisten tutkimuksissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 19) Lapsen osallistuminen tutkimukseen vaatii aina huoltajan luvan. Ongelmallista on se, miten tutkimuksesta informoidaan lapsia, koska kaikki heistä eivät ole lukutaitoisia. Informaation luonne ja perille meno, että lapsi ymmärtää asian, vaativat eri taktiikoita. Informaatio on tärkeä antaa myös kirjallisena. (Mäkinen 2006, 64-66.)

Havumäessä kaikille lapsille kerrottiin henkilökohtaisesti se mistä kehittämishankkeessa oli kyse. Keskustelun jälkeen lapset saivat kirjallisena lupahakemuksen, jossa oli kerrottu kehittämishankkeesta ja tietojen käyttötarkoituksesta. Tutkimuslupahakemuksessa oli kirjattuna myös eettiset lupaukset lasten, heidän perheidensä, sijoittajakunnan ja Havumäen vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvien asioiden salassapidosta. Tutkimuslupahakemus on kehittämishankkeen liite 3.

Lasten vanhemmat saivat myös oman tutkimuslupahakemuksen, joka oli saman sisältöinen kuin lasten tutkimuslupahakemus. Vanhemmille kerrottiin kehittämishankkeesta henkilökohtaisesti tai puhelimitse ennen tutkimuslupahakemuksen toimittamista. Samat eettiset lupaukset koskivat myös vanhempia.

Kehittämishankkeessa lapsia ei haastateltu tai tutkittu muutoinkaan. Kehittämishankkeen tulokset perustuvat lasten kanssa työskennelleiden omaohjaajien esille tuomiin ajatuksiin. Kehittämishankkeessa tutkimuslupien pyytämistä lapsilta ja vanhemmilta pidettiin eettisesti tärkeänä, vaikka heidän asiansa tai mielipiteensä ei kehittämishankkeessa tule näkyviin.

Kaikilla lapsilla oli mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta ja kaikkia vanhempia kehoitettiin keskustelemaan tästä asiasta vielä lastensa kanssa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisten periaatteiden mukaan tutkittavalla on oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa, mutta se ei tarkoita sitä, että hänen siihen mennessä antamaansa panosta ei voitaisi enää käyttää tutkimuksessa hyväksi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012-2014)

Lasten ja vanhempien välisen keskustelun ajateltiin olevan tasavertaisempi keskustelu kuin lasten ja ohjaajan välinen keskustelu. Tähän päädyttiin, koska tutkija ei saa käyttää valta-asemaansa hyväkseen, eikä tutkittava saa tuntea oloaan pakotetuksi. Tutkijan ja tutkittavan tulisi olla tasa-arvoisessa asemassa. Tutkimusilmiö tulee täten luoda mahdollisimman tasa-arvoiseksi. (Mäkinen 2006, 110-111.)

Kehittämishankkeeseen osallistuvat ohjaajat olivat myös vapaaehtoisesti mukana. Heillä oli tieto siitä, että he voivat kieltäytyä työskentelystä. Kehittämishankkeeseen osallistuville lapsille olisi löytynyt muita ohjaajia työskentelemään heidän kanssaan, mutta kaikki omaohjaajat halusivat osallistua. Yhden lapsen kohdalla osallistuva ohjaaja oli omaohjaajan työpari. Ohjaajista yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat kehittämishankkeen tekijän alaisia. Esimiesasema saattaa aiheuttaa valta-aseman ohjaajaan nähden. Kehittämishankkeesta keskusteltaessa ja ohjaajien osallistumisesta keskusteltaessa ohjaajille on annettu mahdollisimman vapaaehtoinen tilanne valita osallistumisestaan. (Mäkinen 2006, 110-111.)

Tutkimusetiikan perusteisiin kuuluu se, että tutkittaville henkilöille tai organisaatioille on sallittava anonymiteetti sitä halutessaan. Tutkijan tulee tehdä kaikkensa sen eteen, jotta tutkittavien henkilöllisyys pysyy suojattuna, jos näin on sovittu. Anonymiteettiä ei kuitenkaan saa käyttää epäasiallisten kommenttien esittämiseen. (Mäkinen 2006, 114.) Kaikki kehittämishankkeeseen osallistuneet lapset ja ohjaajat ovat pysyneet tunnistamattomina. Kehittämishankkeessa ei ole kirjattu laisinkaan tunnistetekijöitä, eivätkä ne ole kehittämishankkeen kannalta oleellisia. Sijoittaja kunnat ovat myös anonyymejä. Ohjaajien tunnistetietoja ei ole laisinkaan käytetty kehittämishankkeessa. Tulosten perusteella vain kehittämishankkeen fokusryhmään osallistuneen ohjaajat tunnistavat kyseessä olevat henkilöt.

Luottamuksellisuus on yhteydessä yksityisyyteen. Luottamuksellisuus on kehittämishankkeesta vastaavan antama lupaus siitä, ettei kehittämishankkeeseen osallistuvien lasten, eikä ohjaajien henkilökohtaisia tietoja levitellä eteenpäin. Lupauksen lisäksi kehittämishankkeesta vastaavan pitää pystyä esittämään se, miten tutkimuksen eri vaiheissa luottamuksellisuus käytännössä toteutetaan.

(Mäkinen 2006, 115-116.) Lasten tietoja ei kerätty missään kehittämishankkeen vaiheessa. Omaohjaajien havainnointimateriaalit kerättiin nimettöminä.

Fokusryhmän haastattelu nauhoitettiin. Kaikilta fokusryhmään osallistuneilta kysyttiin lupa nauhoittamiseen ennen haastattelun alkua. Fokusryhmähaastattelun yksilöintitiedot poistettiin aineiston analysointi vaiheessa ja aineisto poistettiin heti aineiston analysoinnin jälkeen. Henkilötiedot ja haastateltavien yksilöinti ei ollut tarpeen aineiston yhdistämisen jälkeen. Yksilöintitiedot olivat tarpeelliset asiayhteyksiä lisätessä aineistoon.

Ensi- ja turvakotien liitossa tehtiin tutkimusta lasten osallisuudesta tutkimuksissa, koska lasten osallistumiseen ja osallistumisen motivointiin liittyy eettisiä ongelmia. Lapsen osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa omissa asioissaan, on turvattu lapsen oikeuksien sopimuksella, kuitenkin osallisuuden käytännön toteutuksessa on huomioitava mahdolliset lapselle aiheutuvat negatiiviset seuraukset. Osallistumisen motivoiminen vaikuttamisen mahdollisuudella tai muulla hyödyllä, jota ei pystytä varmasti toteuttamaan, voi olla seurauksena huijatuksitulemisen tunne. Lisäksi osallistuminen voi asettaa lapset vastuuseen sellaisista asioista, joihin he eivät lopulta pysty vaikuttamaan. Tämä saattaa lapsesta tuntua epäoikeudenmukaiselta. Aikuisten tulee olla tarkkoja lasten motivoinnissa ja eettisessä kohtelussa, jottei lapsi tule kiusatuksi omien mielipiteidensä takia. (Oranen 2008, 45.)

Yksi tärkeä eettinen periaate perustuu kehittämähankkeen tulosten paikkansapitävyyteen, yleistettävyyteen ja julkistamiseen. Joskus tutkija liioittelee tutkimustulostensa yleistettävyyttä ja haluaisi yleistää tuloksia niillekin alueille missä tuloksia ei ole testattu. Toisaalta taas tulokset pitää julkistaa siten, että kollegat ja yleisö pääsevät arvioimaan ja hyödyntämään tutkimuksen tuloksia. Julkaistaessa tuloksia pitää tuoda esille alue, jolla tulokset ovat sovellettavissa. (Mäkinen 2006, 102.)

Tuloksien sovellettavuuteen on otettu kantaa pohdinnassa. Kehittämishankkeen tuloksia ei pystytä yleistämään ja käyttämään kaikilla lastensuojelun sijaishuollossa oleville lapsille. Lastensuojelun työntekijöiden tulee arvioida jokaisen lapsen kohdalla onko hänen ikä, psyykkinen vointi ja muut tekijät

sellaisia, jotta toimintatapaa voitaisiin käyttää. Lisäksi sovellettavuuteen vaikuttaa ajankäytölliset asiat ja riittävä koulutus Gas-menetelmän käyttöön.

Luotettavuuden yhteydessä kehittämistoiminnassa käytetään yleisesti termiä vakuuttavuus, mutta ennen kaikkea kehittämistoiminnan vakuuttavuus on tiedon käyttökelpoisuutta. Ei riitä, että kehittämistoiminnassa saatu tieto on vain totuudenmukaista, vaan tietoa tulee pystyä hyödyntämään. (Toikko & Rantanen 2009a, 121-122) Kehittämishankkeessa saatua tietoa voidaan käyttää hyödyksi pienryhmäkoti Havumäessä. Hyödynnettävä tieto liittyy kasvatussuunnitelmien tekemiseen ja kirjaamiseen. Lisäksi saatua tietoa voidaan hyödyntää jatkossa valittaessa identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun mukaisesti työskenteleviä lapsia ja aikuisia. Ajan käyttö on keskeinen hyödynnettävä tulos. Toimintatapamallin käyttämiseksi on arvioitava ajankäyttöä.

Kehittämistoiminnassa luotettavuuteen liittyy ongelmia. Esimerkiksi toistettavuus ja erityisesti sosiaalisten prosessien toistettavuus on ongelma. Samanlaisten ryhmäprosessien aikaansaaminen ei ole itsestään selvyys. Lisäksi ongelmaksi muodostuvat varsin suppeat aineistot. Tällainen ei anna takeita aineiston sisällölliselle luotettavuudelle. (Toikko & Rantanen 2009a, 123.) Johtopäätöksissä on otettu kantaa sosiaalisen prosessin toistettavuuteen. Ajankäytön haastavuus olisi voinut nousta suurempaan merkitykseen isommassa ryhmässä työntekijöitä.

Kehittämishankkeen vakuuttavuuteen voidaan vaikuttaa tekemällä tutkimukseen liittyvät valinnat näkyviksi ja aineistojen, metodien ja tuotosten luotettavuuteen voidaan vaikuttaa ryhmän sitoutumisella. (Toikko & Rantanen 2009a, 122-124) Aineistot, metodit ja tulokset on pyritty tuomaan laajasti esille ja valinnat ovat pyritty kirjaamaan auki luotettavuuden lisäämiseksi. Työskentelyyn osallistunut lapsiryhmä ja työntekijät olivat sitoutuneita työskentelyyn. Kaikki ohjaajat olivat kehittämishankkeessa mukana hankkeen suunnittelusta fokusryhmän haastatteluun asti. Kaikki osallistuneet lapset tekivät kehittämishankkeen toimintamallin mukaisen työskentelyn alusta loppuun asti.

9.4 Kehittämishankkeen hyödyntäminen ja jatkokehittämisehdotukset

Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun ja Gas -menetelmän yhdistävää toimintatapaa aiotaan jalkauttaa Havumäen pienryhmäkodissa ohjaajien käyttöön. Toimintatavasta tullaan kertomaan yhteisesti työryhmien palaverissa. Käytettävä materiaali tullaan antamaan osastoille vastaaville ohjaajille sähköisessä muodossa ja materiaali tullaan tallentamaan osastojen tietokoneille. Ohjaajat tulevat saamaan neuvoa työskentelyssä kehittämishankkeesta vastaavalta tai oman osaston työntekijöiltä, jotka ovat osallistuneet kehittämishankkeeseen. Toimintatapaa käytettäessä ohjaajat ovat yhteydessä kehittämishankkeesta vastaavaan, jotta Gas -menetelmän mukainen tavoitteenasettelu onnistuu. Tällä hetkellä Havumäen pienryhmäkodissa on vain yksi Gas -menetelmä koulutuksen käynyt henkilö. Tiedon jakamisella työryhmän palaverissa ja materiaalin tallentamisella osastoille tullaan varmistamaan se, että jokaisen on mahdollista käyttää toimintamallia. Kehittämishankkeeseen osallistuneet ovat avainasemassa silloin kun pohditaan kunkin lapsen kohdalla yksilöllisiä toimintatapoja.

Kehittämishankkeeseen osallistuneet ohjaajat osaavat tuoda työryhmissä esille sen millaisissa tilanteissa toimintatapaa on hyvä käyttää ja millaisissa tilanteissa se voi olla lapselle erityiseksi hyödyksi.

Kehittämishankkeen tulokset ja opinnäytetyö tullaan toimittamaan sähköisenä sijoittajakuntiin. Lisäksi opinnäytetyön pohjalta tehtävä lehdistötiedote tullaan toimittamaan lasten asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille. Opinnäytetyö tullaan toimittamaan kaikille Havumäen pienryhmäkodin osastoille, josta kehittämishankkeeseen osallistuneet ohjaajat ja osastojen työryhmät tulevat saamaan tulokset tietoonsa. Havumäen pienryhmäkodin johtoryhmässä tullaan esittelemään kehittämishankkeen tulokset ja hyödynnettävyys, sekä johtoryhmä aiotaan kutsua työnantajan edustajiksi Lahden ammattikorkeakoulun järjestämään opinnäytetyö seminaariin. Lisäksi opinnäytetyön tulokset ja sen käytöstä kertova kuvaus tullaan julkaisemaan Havumäen pienryhmäkodin Internet -sivuilla. Opinnäytetyö tullaan tallentamaan Thesus -tiedostoon, josta se on luettavissa.

Identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun ja Gas -menetelmän yhdistävän toimintatavan soveltuvuutta laajemmin lastensuojelun sijaishuollon käyttöön tulee edelleen arvioida. Soveltuvuutta arvioitaessa tulee huomioida sijaishuoltopaikan

lasten ikäjakauma, lasten psyykkinen vointi, henkilökunnan sitoutuneisuus työskentelyyn, ajan käyttö ja Gas -menetelmää tulee käyttää koulutettu henkilö.

Kasvatussuunnittelutyön merkitys ja asiakkaan yksilöllinen kohtaaminen nousevat merkittäviksi myös lastensuojelun valtakunnallisissa laatusuosituksissa.

Suosituksissa korostetaan lapsen osallisuutta ja yksilöllistä huomioimista.

Suosituksen mukaan kasvatustyön tulee vastata entistä paremmin lapsen ja perheen yksilöllisiin tarpeisiin ja toiveisiin. Lisäksi laatusuosituksissa on nostettu esille

lasten ja perheiden osallistuminen lastensuojelun kehittämistyöhön. (Lavikainen, Puustinen- Korhonen & Ruuskanen 2014, 21-22.) Tämän vuoksi on ollut tärkeää

kehittää kasvatussuunnittelutyötä ja kehittää toimintatapoja, joilla pystytään

vastaamaan laatusuosituksiin. Kehittämishankkeen myötä lastensuojelun

laatusuosituksia on pystytty noudattamaan ja lisäämään kasvatustyön laatua

huomioimalla lapset yksilöllisesti ja huomioimaan heidän toiveensa omassa

kasvatuksessaan ja kasvatuksen suunnittelussa. Lastensuojelun laatusuosituksiin

kuuluu myös kehittämistyön mahdollistaminen sijaishuoltoyksiköissä

(Lavikainen, Puustinen- Korhonen & Ruuskanen 2014, 28).

Jatkossa Havumäen pienryhmäkodissa tulisi kehittää kasvatussuunnitelmien

tekemistä siten, että kasvatussuunnitelman teko prosessi selkeytyy ja toimintatavat

ovat Havumäki Oy:ssä yhtenäiset. Kehittämisen kohteita ovat tiimityöskentely,

kasvatussuunnitelmien arviointi ja prosessin kuvaus. Lisäksi käytössä olevaa

kasvatussuunnitelmalomaketta tulee päivittää. Jatkossa tulisi kehittää

toimintatavan käyttöä muissa Havumäki Oy:n yksiköissä ja perhetyössä.

LÄHTEET

- Alasoini, T. 2006. Osallistava ohjelmallinen kehittäminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Seppänen- Järvelä, R. & Karjalainen, V. (toim.) Kehittämistyön risteyskysymyksiä. Helsinki: Stakes, 35-52.
- Anttila, M-R. & Paltamaa, J. 2012. Tavoitteenasettelun ohjaus sydänkuntoutuksessa. Kuntoutus 3, 5-16.
- Autti-Rämö, I. 2008. Lasten ja nuorten kuntoutus. Teoksessa Rissanen P, Kallanranta T & Suikkanen A. (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Duodecim, 479-488.
- Autti-Rämö, I., Vainiemi, K., Sukula, S. & Louhenperä, A. 2010. Gasmenetelmä. Käsikirja versio 2. Kela.
- Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Helsinki: Stakes.
- Eronen, T. 2009. Häpeän säätely ja suhteessa olo. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Stakes, 225-242.
- Filppula, E. 2010. Lapsen osallisuus lastensuojelun alkuarvioinneista ja laadituissa dokumenteissa. Jyväskylän yliopisto, sosiaalityö. Sosiaalityön pro - gradu tutkielma.
- Heikkinen, H. 2010. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Kansanvalistusseura. Vantaa: Hansaprint, 15-39.
- Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Stakes, 52-75
- Hipp, T. & Palsanen, K. 2014. Lasten osallistumisen etiikka - Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Kymmenen periaatetta. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1996. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hynynen, E. 2011. Yhteisöllisyyden ja nuorten osallisuuden kehittäminen nuorisokoti Tukkarilla. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen. Ylemmän ammattikorkeakoulun kehittämishankkeen raportti.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.

Järvikoski, A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 43. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kinnunen, P. 2012. Kasvu- ja tavoitesuunnitelman kehittäminen Kasvun Yhteisöissä. Mikkelin ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan johtaminen. Ylemmän ammattikorkeakoulun kehittämishankkeen raportti.

Kiresuk, T. & Sherman, R. 1968. Goal attainment scaling: a general method for evaluating community mental health programs. *Community Mental Health Journal* 4, 443-453.

Koukkari, M. 2012. Tavoitteena kuntoutuminen -Kuntoutujien käsityksiä kokonaisvaltaisesta kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden väitöskirja.

Kurki, R. 2011. Miketekin palveluiden ja arvioinnin kehittäminen. Gas-arviointilomake käytännön työkaluksi. Mikkelin ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen. Ylemmän ammattikorkeakoulun kehittämishankkeen raportti.

Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä 497/2003. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030497>.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2000/20000812>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L6P30>.

- Launiainen, H. & Sipari, S. 2011. Lapsen hyvä kuntoutus käytännössä. Helsinki: Vajaaliikkeisten Kunto ry.
- Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. 2014. Vaikuttavan lastensuojelutyön avaimet. Teoksessa Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. (toim.) Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 4, 18-35.
- Matinvesi, S. 2010. Prosessin ja ajoittamisen ongelmat kuntoutuksessa. -ICF:n tulkintaa. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden väitöskirja.
- McPherson, K., Kayes, N. & Weatherall, M. 2009. A Pilot Study of self-regulation informed goal setting in people with traumatic brain injury. *Clinical rehabilitation* 23, 296-309.
- Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 81-145.
- Muukkonen, T. 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Stakes, 133-143.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Mäntyranta, T. & Kaila, M. 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. *Duodecim* 124, 1507–1513.
- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Palomäki, S. 2012. Asiakkaiden osallisuus kuntoutustutkimusprosessissa. Asiakkaiden kokemuksia osallisuudesta ja kuntoutustutkimuksen oikea-aikaisuudesta. Tampereen yliopisto, kuntouttavan sosiaalityön lisensiaatintutkimus.
- Paltamaa, J. Karhula, M. Suomela-Markkanen, T. & Autti-Rämö, I. 2011. Hyvän kuntoutuskäytännön perusta. Käytännön ja tutkimustiedon analyysistä

suositukseen vaikeavammaisten kuntoutuksen kehittämishankkeessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Polkela, R. 2010. Asiakassuunnitelma asiakaslähtöistä auttamista tavoittelemassa. Kohteen rakentumisen moniääninen menetelmä. Helsingin yliopisto, valtiotieteiden väitöskirja.

Pärnä, K. Saarinen, M. Mellenius, M. & Saarinen, P. 2011. ICF ja perhekuntoutuksen arviointi. Kuntoutus 3, 12-21.

Reinikainen, S. 2009. Kielen katse ja puheen paino. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Stakes, 133-143.

Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Tampereen yliopisto, hallintotieteen väitöskirja.

Salokanta, J. Pienryhmäkodit Hima & Havumäki ja Perhekuntoutusyksikkö Havukallio [viitattu 19.9.2014]. Saatavissa: <http://www.havumaki.com/#>.

Satka, M., Karvinen-Niinkoski, S., Nylund, M. & Hoikkala, S. 2005. Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Gaudeamus.

Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskustelussa. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteen väitöskirja.

Sipari, S., Pietiläinen, E. & Arikka, H. Lapsen kuntoutus ja tieteellinen tutkimus. Kuntoutusportti. [viitattu 2.10.2014]. Saatavissa: http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/tutkimus/tutkimuskohteita/elamankaari_ja_ikavaiheet/lapsen_kuntoutus/.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2012. Sijaishuoltoa huostaan otetuille. Viitattu [16.1.2015]. Saatavissa: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/sijaishuolto.

Steenbeek, D. 2010. Goal Attainment Scaling in paediatric rehabilitation practice - a useful outcome measure. Utrecht: Labor Grafimedia BV.

Stenvall, J. & Virtanen, P. 2012. Sosiaali- ja terveystalvelujen uudistaminen. Tallinna: Tietosanoma.

Sukula, S. 2013. Hyvin laaditut tavoitteet ovat kuntoutuksen selkäranka. Kuntoutus 2, 41-47.

Talvitie, K. 2014. ”Täällä tavallaan valmistellaan meitä oikeaa elämää varten” Multidimensionaalisen hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittäminen Konstan Koti ja Koulu Oy:ssä. Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala. Ylemmän ammattikorkeakoulun kehittämishankkeen raportti.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a. Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti 26.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b. Lastensuojelun käsikirja. [viitattu 17.4.2015]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Läheisneuvonpito. Lastensuojelunkäsikirja. [viitattu 17.4.2015]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/laheisneuvonpito>.

Toikko, T & Rantanen, T. 2009a. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistumiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Yliopistopaino.

Toikko, T & Rantanen, T. 2009b. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. [viitattu 12.3.2015]. Saatavissa: <http://www.uasjournal.fi/index.php/kever/article/viewFile/1088/919>.

Toivanen, S. 2010. Gas –menetelmä: Fiksusta tavoitteen asettamisesta tavoitteen toteuttamisen arviointiin. Fysioterapia 7, 22-26.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.

Turja, L. & Fonsén, E. 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry. 30-47.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. [viitattu 6.5.2015]. Saatavissa: http://www.mv.helsinki.fi/home/niskanen/ihmistiet_eettiset_periaatteet.pdf.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012-2014. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimat eettiset periaatteet. [viitattu 2.5.2015]. Saatavissa: <http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakoarviointi-ihmistieteiss%C3%A4/eettiset-periaatteet>.

Tuusulan kunta. Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2009-2013.

Valvira. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto. Valvontaohjelmia 4:2012. Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus, valtakunnallinen valvontaohjelma 2012 - 2014. [viitattu 16.1.2015]. Saatavissa: http://www.valvira.fi/files/tiedostot/s/i/Sijaishuollon_valvontaohjelma.pdf.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Väinälä, A. 2010. Lastensuojelun sijaishuollon ja jälkihuollon asiakastiedot. Teoksessa Väinälä, A., Kärki, J., Suhonen, A. & Väyrynen, R. (toim.) Selvitys palvelukohtaisista asiakastiedoista Lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan sekä koulun sosiaalityöntehtävissä. THL:n raportti. Helsinki: Yliopistopaino, 36-81.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.

LIITTEET

LIITE 1: Esimerkki sisällön analyysistä

LIITE 2: Omaohjaajien ohjeistus

LIITE 3: Tutkimuslupahakemus

Liite 1: Esimerkki sisällön analyysistä

<p>Kokemukset kasvatussuunnittelusta.</p> <p>Alkuperäinen ilmaisu:</p> <p>”Joo täytetty koko kaavake nappulasta.”</p> <p>”Porukalla tehtiin nuorten kanssa ja se oli toimiva kun käytiin nuoren kanssa koko asia läpi.”</p> <p>”Kirjattiin vaan mitä /neuvottelussa/ oli puhuttu, mutta ei niitä enempää käyty läpi. Niitten mukaanhan sitten toimitaan arjessa, mutta ei ole mitenkään enempää tuotu esiin.”</p> <p>”Ne on käyty tiimeissä läpi.”</p> <p>”Me tehdään just silleen et pohditaan tiimissä.”</p> <p>”Tehtiin silleen että käytiin /kasvatussuunnitelmat/ läpi tiimissä ja työtä tehtiin silleen niinku kun niitä oli neljäkymmentä talossa sä olit tosi paljon sen asiakkaan kanssa ja tiesit siitä niin paljon. Asiat tuotiin esille tiimissä ja asiakkaan kanssa tehtiin sitten se kuntoutussuunnitelma.”</p> <p>”Et tehtäis yhdessä niitä /kasvatussuunnitelmia/ ja vietäisiin johonkin kokoukseen, mutta sitten niin ei tehty.”</p> <p>”Kaikkien lasten kasvatussuunnitelmia ei ole luettu”</p>	<p>Pelkistetty ilmaisu:</p> <p>Kirjattu nappulaan</p> <p>Tehty nuoren kanssa</p> <p>Pohjautunut asiakassuunnitelmanneuvotteluun</p> <p>Tehty yksin, käyty yhdessä läpi</p> <p>Koko työryhmä osallistunut</p> <p>Suunniteltu, ei toteutettu.</p> <p>Tietää vain oman lapsen suunnitelman.</p>	<p>Vaihteleva käytäntö tekemisessä</p> <p>Vaihteleva sisältö</p> <p>Vaihtelevilla osallistujilla</p> <p>Ei ole kokemusta kasvatussuunnitelmien tekemisestä yhdessä</p>
---	--	--

Omaohjaajien materiaali keskustelun tueksi

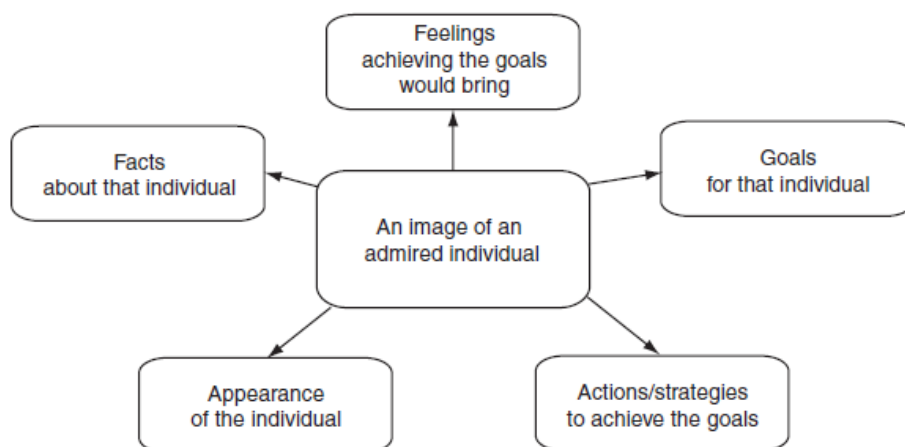
Mikä on identiteettiorientoitunut tavoitteen asettelu?

Vuonna 2009 Uusiseelantilainen tutkijajoukko Mc Phearson, Kayes ja Weatherall alkoivat tutkia Identiteetti orientoituneen tavoitteenasettelun soveltuvuutta aivovammapotilaiden kuntoutuksessa. Tutkimus toteutettiin arviointitutkimuksena , jossa käytettiin kokeellista asetelmaa. Koeasetelmassa potilaat jaettiin 12 hengen ryhmiin. Osalle ryhmistä toteutettiin identity oriented goal training, osalle goal management training ja osa ryhmästä sai tavanomaista kuntoutusta. Asiakkaat jakautuivat kuntoutusryhmiin satunnaisesti.

Tutkimuksessa todettiin, että identiteetti orientoituneella tavoitteenasettelulla oli vaikutusta mielialaan ja tavoitteen asetteluun. Menetelmän todettiin auttavan asiakasta sitoutumaan tavoitteisiinsa. (McPherson, Keyes& Weatherall 2009, 296)

Identiteetti orientoitunut tavoitteenasettelu menetelmässä jokaisella asiakkaalla oli määritelty oma työntekijä ja työntekijät saivat osallistua tutkimukseen mukaan, mikäli heidän asiakkaansa halusivat osallistua ja työntekijällä oli mahdollisuus tavata asiakastaan viikoittain 6-8 viikon ajan. (McPherson, Keyes& Weatherall 2009, 298)

Työntekijät tapasivat asiakkaitaan kerran viikossa vähintään kuuden viikon ajan. Identiteetti orientoituneen tavoitteenasettelu menetelmän tukena käytettiin identiteetti karttaa. Tapaamisten aikana asiakkaille tehtiin yksi identiteettikartta. Identiteettikartan lisäksi seurattiin kuusiaskelmaista ohjelmaa. (McPherson, Keyes& Weatherall 2009, 298-299)

Kuva 1 Identiteettikartta (Mc Pherson, Keyes&Weatherall 2009, 299)

Kuusiaskelmainen ohjelma

Ohjelman ensimmäisessä vaiheessa työntekijän on tarkoitus tutustua asiakkaaseensa paremmin ja käyttää tähän aikaa, vaikka tuntisikin asiakkaansa jo ennestään. Tämä tutustumisvaihe tehtiin tutkimuksessa ennen identiteettikarttaan siirtymistä.

vaihe 1. asiakkaan kanssa keskustellaan siitä mitä hän haluaisi tehdä, mihin hän haluaisi tähdätä ja mitä/ketä hän ihailee? Asiakkaan tulisi nimetä ihailtava kohde tai asia. Kohde tai asia voi olla esimerkiksi jalkapalloilija, äiti, joku tunnettu muusikko tms.

vaihe 2. Toisessa vaiheessa asiakkaan kanssa keskustellaan siitä millaisia faktoja tähän asiaan tai henkilöön liittyy? Esimerkiksi mitä paikkaa hän pelaa? Mitä tekee työkseen? Mistä nauttii tai mitä harrastaa? Mitä muuta tästä asiasta tai henkilöstä tiedetään?

vaihe 3. Asiakkaan kanssa keskustellaan siitä miltä tämä henkilö tai asia vaikuttaa? Mikä vaikutelmassa ihastuttaa tai kiinnostaa?

vaihe 4. Asiakkaan kanssa keskustellaan siitä mikä asiassa tai henkilössä on tavoittelemisen arvoista? Mitä ihailtavaa hän tekee? Miten hän on saavuttanut ne asiat ja mitä asiakas ajattelee siitä mihin tämä henkilö tähtää?

vaihe 5. Asiakkaan kanssa keskustellaan miltä tästä ihailemastaan henkilöstä tuntuu saavuttaa asioita? Miltä itsestä tuntuisi jos olisi tämä henkilö? Miltä tuntuisi saavuttaa yksi tai useampi asia, joita tämä henkilö on saavuttanut?

vaihe 6. Kuudennessa vaiheessa keskustellaan asiakkaan kanssa siitä millaisia asioita hän voisi omasta mielestään tehdä saavuttaakseen samoja asioita kuin hänen ihailemansa henkilö. Mitä tapoja hän käyttäisi saavuttaaksesi näitä asioita?

(McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 300)

Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksen tuloksien saamiseksi tutkimuksessa on yhdistetty useita aineiston keräämismenetelmiä. Asiakkaita on haastateltu yksittäin, työntekijöitä haastateltiin teemaryhmissä, tapaamisista ja koulutuksista on kerätty muistiinpanoja ja kaikille asiakkaille tehtiin lopuksi Gas -tavoitteenasettelu. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 301)

Laadullinen analyysi paljasti keskeisiä havaintoja jotka voidaan jakaa neljään teemaan. Teemat olivat Identiteetti orientoitunut tavoitteenasettelu: menetelmä sitoutumiselle? Goal management training: tavoitteiden asettamiseen? Esteet asiakaslähtöisten menetelmien käyttöön nykyisessä hoidossa? Goal attainment scaling: yksinkertainen menetelmä sitouttamiseen? (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 301-303)

Identiteetti orientoitunut tavoitteenasettelu: menetelmä sitoutumiselle. Kaikki tutkimukseen osallistuneet pystyivät

nimeämään henkilön jota he ihailivat. Ihailtavia henkilöitä löytyi perheenjäsenistä rap-artisteista ja presidentistä. Tavoitteet ja tavat tavoitteiden saavuttamiseen tutkimuksen tulosten mukaan olivat tulla kelvollisemmaksi, tarjota enemmän apua talossa, tehdä kotitöitä ja olla kiltimpi ja vähemmän huonovireinen suhteessa muihin perheenjäseniin. (McPherson, Keyes& Weatherall 2009, 303)

Identiteetti orientoitunut tavoitteen asettelu koettiin hyväksyttäväksi menetelmäksi asiakkaiden ja työntekijöiden keskuudessa. Asiakkaat ovat tuoneet esille, että mieliala on parantunut, koska he asettivat itselleen merkittäviä toiminnallisia tavoitteita. (McPherson, Keyes& Weatherall 2009, 303)

Asiakkailta kysyttäessä, että miltä tuntui osallistua tähän kuntoutukseen? Asiakkaat totesivat usein samoja tunteita, joita kokivat tavoitteiden saavuttamisesta. Työntekijät raportoivat, että menetelmän aikana usean asiakkaan tapa ajatella muuttui. Asiakkaissa näkyi se, että he käyttivät identiteettikarttaa mielikuvan jäsentämiseen ja apuna toimintaan. Asiakkaat esimerkiksi ihailivat rap-artistia, koska hänellä oli kyky menestyä vaikeuksista huolimatta. Mielikuva auttoi siihen, että asiakas koki että hänelläkin on mahdollisuus menestyä kun joku muu on jo selviytynyt vaikeuksista ja menestynyt. (McPherson, Keyes& Weatherall 2009, 303-304)

Työntekijöiden mielestä Identiteetti orientoitunut tavoitteen asettelu on hyvä työväline sitouttaa asiakkaat tavoitteisiin ja auttamaan asiakasta löytämään itselleen merkitykselliset tavoitteet. Menetelmä koettiin hyväksi myös niillä asiakkailla joilla toimintakyky oli heikentynyt, koska he kuitenkin muistivat jonkun jota voisi ihailia. Joissain tapauksissa koettiin, että oli haastavaa löytää ihailemasta henkilöstä juuri ne asiat, joissa asiakas tarvitsisi tai saattaisi tarvita kuntoutusta. Haasteista huolimatta työntekijät pitivät menetelmää hyvänä. (McPherson, Keyes& Weatherall 2009, 304)

Tavoitteen asettamisen menetelmiä pidettiin periaatteellisesti merkittävinä, mutta haastavina. Haasteita koettiin uuden tavan opettelussa ja omaksumisessa. Menetelmän koettiin vievän aikaa, eikä työntekijät ollut luottavaisia asiantuntemukseensa tavoitteen asettelussa. Tulokset viittaavat siihen, että menetelmien käytöllä on vaikutusta mielialaan, motivaatioon ja merkityksellisten tavoitteiden asetteluun. Tavoitteiden asettelun menetelmiä pidetään merkityksellisinä, mutta suhteessa tehokkuutta ja vaikutusta ei ole tutkittu. (McPherson, Keyes & Weatherall 2009, 307)

Mitä tapahtuu tämän jälkeen?

Omaohjaaja ja Havumäen vastaavaohjaaja yhdessä lapsen kanssa määrittävät tavoitteet Gas –menetelmän mukaisesti. Gas-menetelmän käytöstä ei tule erillistä ohjetta, koska tarkoituksen on, että Gas-menetelmän käytöstä vastaa Gas –koulutuksen käynyt henkilö.

Omaohjaajat kirjaavat Gas –menetelmän mukaisesti määritellyt tavoitteet kasvatussuunnitelmaan nappula-ohjelman kasvatussuunnitelma lomakkeelle. Lapsen kanssa työskennellään tavoitteiden mukaisesti. Noin 2-3 viikkoa Gas:n tekemisen jälkeen lapsen kanssa arvioidaan tavoitteiden etenemistä ja tavoitteita voidaan tässä vaiheessa täsmentää, muokata tai muuttaa vielä lapsen tavoitteiden mukaisesti, jos on tarpeellista. Muutokset ja tavoitteiden mukainen eteneminen kirjataan nappula –ohjelmaan.

Liite 3: Tutkimuslupahakemus

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS KEHITTÄMISHANKKEESEEN

Luvanhakijan tiedot
Pienryhmäkoti Havumäki
Niina Aalto/vastaava ohjaaja
Kolistimenmäenkuja 10
04300 Tuusula

Tiedot kehittämistyöstä

Kehittämishankkeen nimi on identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun toimintamalli Pienryhmäkoti Havumäessä.

Kehittämishanke liittyy Lahden ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulun, kuntoutuksen koulutusohjelman opinnäytetyöhön.

Kehittämishanke kohdistuu toimintamallin kehittämiseen kasvatussuunnittelutyössä. Kehittämishankkeessa tutkimuskohde on toimintamalli ohjaajien näkökulmasta.
Kehittämishanke valmistuu huhtikuussa 2015.

Lyhyt kuvaus kehittämishankkeesta

Kehittämishankkeen aikana Havumäen pienryhmäkodin työntekijät työskentelevät omaohjattaviensa kanssa hyödyntäen identiteettiorientoituneen tavoitteenasettelun mallia ja GAS- tavoitteen asettamisen ja arvioinnin menetelmää.

Kehittämishankkeen tavoitteena on laatia kasvatussuunnitelmia Havumäen pienryhmäkotiin sijoitetuille lapsille. Kasvatussuunnitelmissa hyödynnetään identiteettiorientoituneen tavoitteen asettelun ja Gas- menetelmän yhdistävää toimintatapaa.

Tarkoituksena on kehittää toimintatapaa kasvatussuunnitelmien tekemisessä ja saada lapset huomioiduksi yksilöllisesti ja asiakaslähtöisesti.

Kehittämishankkeen aineisto koostuu työntekijöiden havainnointimateriaaleista, joissa he kirjaavat ylös omia havaintoja toimintamallin soveltuvuudesta käyttöön, sekä työntekijöiden yhteisestä teemahaastattelusta.

Eettiset sitoumukset

Kehittämishankkeessa ei arvioida lasten toimintaa, vastauksia tai tavoitteita. Lasten tai heidän vanhempien henkilö- ja tunnistetiedot, eivät tule kehittämishankkeessa esille. Lasten tekemiä identiteettikorttoja tai GAS-tavoitematriiseja ei julkaista. Nämä tulevat vain Pienryhmäkoti Havumäen käyttöön kasvatussuunnitelmaa tehdessä. Kasvatussuunnitelmat tallennetaan Havumäen Pienryhmäkodissa käytössä olevaan Nappula –ohjelmaan.

Lapsilta ja heidän vanhemmiltaan pyydetään kirjallinen lupa osallistumiseen.

Kehittämishankkeen toteuttajana sitoudun siihen, että en käytä saamiani tietoja lapsen, hänen läheistensä, sijoittavan kunnan ja Havumäki Oy:n vahingoksi, enkä luovuta saamiani tietoja ulkopuolisille, vaan pidän ne salassa. Tutkimuksen tulokset esitän niin, että niistä ei voi tunnistaa yksittäistä asiakasta, perhettä, sijoituskuntaa tai Havumäki Oy:n henkilökunnan jäsentä. Noudatan lainsäädäntöä henkilötietojen käsittelyssä ja noudatan salassapitovelvollisuutta.

Kehittämishankkeen ohjaaja ja yhteistyötaho

Kehittämishanketta ohjaa Lahden ammattikorkeakoulusta lehtori Päivikki Lahtinen.

Lahden ammattikorkeakoulu
LAMK Sosiaali- ja terveystieteiden
Hoitajankatu 3, 15850 Lahti
p. 0505265930

Kehittämishanke toteutetaan yhteistyössä Havumäki Oy:n ja Havumäki Oy:n lastensuojeluyksiköiden kanssa.

Johtaja Jaana Kollanus
Kolistimenmäenkuja 10
04300 Tuusula
p. 044-0121387

Kehittämishankkeen julkistaminen

Kehittämishankkeen tulokset julkistetaan Lahden ammattikorkeakoulussa 29.4.2015. Tuloksista lähetetään raportti sijoittajakuntiin.

Opinnäytetyö julkistetaan ammattikorkeakoulujen julkaisuarkisto Theseuksessa.

Lisätiedot ja kehittämishankkeen tutkimusluvasta ilmoittaminen

Kehittämishankkeen suunnitelma on saatavilla sähköisessä muodossa. Kehittämishankkeen suunnitelmaa voi pyytää osoitteesta niina_aalto@hotmail.com.

Niina Aalto

Tutkimuslupa myönnetään allekirjoittamalla tämä hakemus.

_____ / _____ 2014

Vanhemman allekirjoitus ja nimenselvennys
nimenselvennys

Lapsen allekirjoitus ja